Ἀριθ. 182 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Δ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕβδομος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐντὴ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

24 Ἰουνίου 1879

ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΟΥ
Δημοσίου μνήμονος Σκοπέλου
ἐπὶ Καποδιστρίου

[Ἐκ τῆς Συλλογῆς Παύλου Λάμπρου.]

Τὰ κάτωθεν τοῦ «Φοίνικος» στοιχεῖα Μ. Γ. εἶνε τὰ ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μνήμονος(συμβολαιογράφου). Σημειωτέον ὅτι οἱ συμβολαιογράφοι καὶ ἐπὶ ἐπαναστάσεως καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου εἶχον δικαίωμα νὰ μεταχειρίζωνται εἰς τὰ παρ'αὐτῶν συντασσόμενα ἔγγραφα οἷον σύμβολον ἤθελον.

Τὸ περὶ τῶν «Μνημόνων» καὶ περὶ τῶν καθηκόντων αὐτῶν Ψήφισμα ἐξεδόθη ἐν Ναυπλίῳ τῷ 11 Φεβρουαρίου 1830 ὑπ' ἀρ. 67 (ἄρθρ. 4: Ὁ Μνήμων ἔχει μίαν σφραγῖδα, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν διὰ νὰ ἐπικυρωθῇ. Ἡ σφραγίς του πρέπει νὰ ἐπιφέρῃ τὰ στοιχεῖα τοῦ ὀνόματός του, συνεπιφέρουσα «Μνήμων τῆς Ἐπαρχίας δεῖνα.»)

Οἱ «Μνήμονες» μετωνομάσθησαν ἐπὶ Ἀντιβασιλείας «Συμβολαιογράφοι», (Νόμος 21 Ἰανουαρίου 1834: Βλ. ἄρθρ. 166 τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων καὶ Συμβολαιογράφων). Σ. τ. Δ.

ΔΥΩ ΩΡΑΙ ΕΝ ΟΛΥΜΠΙΑι

Καὶ τί δύναταί τις νὰ ἴδῃ ἐντὸς δύω ὡρῶν ἐπισκεπτόμενος τὸν ἀπό τινων ἐτῶν ὁσημέραι ἀποκαλυπτόμενον θαυμάσιον ἐκεῖνον χῶρον, ἐν ᾧ ἐτελεῖτο ἡ ἐθνικωτάτη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πανήγυρις, ἡ ἑορτὴ τοῦ ὑψίστου τῶν ἑλληνικῶν θεῶν, τοῦ Ὀλυμπίου Διός; Ἐάν τις ἀνέγνω τὸν Παυσανίαν,ὅστις εἰδικώτερον καὶ λεπτομερέστερον περιέγραψε τὸ σμῆνος ἐκεῖνο τῶν καλλιτεχνημάτων,τῶν περὶ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς συμπεπυκνωμένων, ἐθαύμασε μὲν βεβαίως τὴν καλλιτεχνικὴν τάσιν, ἣν εἶχεν ἡ θρησκεία καὶ ἅπας ἐν γένει ὁ βίος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ἐδυνήθη νὰ περιλάβῃ διὰ τῆς φαντασίας αὐτοῦ τὸν ἀπέραντον πλοῦτον καὶ τὴν σωρείαν τῶν ἱδρυμάτων ὅσα ἐκόσμουν τὸν πανελλήνιον ἐκεῖνον ἱερὸν χῶρον. Ἐὰν δὲ μετὰ τοῦτο ἔλαβε γνῶσίν τινα τῆς εὐτυχοῦς ἀνασκαφῆς τῆς ὑπὸ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως γενομένης καὶ τῆς ἀφθόνου συγκομιδῆς ποικίλων προϊόντων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἤθελε μειδιάσῃ, εἰ μὴ καὶ ἀγανακτήσῃ διὰ τὴν τόλμην τοῦ νὰ γράψῃ περὶ Ὀλυμπίας καὶ τῶν αὐτόθι ἀνακαλυφθέντων ἄνθρωπος δύω μόνον ὥρας ἐν αὐτῇ διατρίψας. Ἀλλὰ πιστεύω, ὅτι οἱ ἀναγνῶσται τῆς *Ἑστίας* εἶνε τοσοῦτον ἐπιεικεῖς, ὥστε τὰς μὲν λεπτομερείας καὶ ἐπιστημονικὰς ἀκριβείας νὰ παραπέμψωσιν εἰς τοὺς ἐπίτηδες περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένους, ἁπλῶς δὲ μόνον ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις νὰ δεχθῶσιν, οὐχὶ εἰδικοῦ ἀρχαιολόγου, ἀλλ'ἐραστοῦ τῆς ἀρχαιότητος.

Ἡ ἀνετωτέρα ὁδὸς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν εἶνε ἡ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου μέχρι Κατακώλου καὶ ἐντεῦθεν κατὰ ξηρὰν μέχρι Πύργου (ἐπὶ 1 ὥραν) καὶ μέχρις Ὀλυμπίας (ἐπὶ 3 ὥρας), ἐὰν δὲν προτιμᾷ τις πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Πελοποννήσου συνήθως θορυβώδους θαλάσσης τὴν ἐκ Πατρῶν μέχρι Πύργου ὡραίαν, ὡς λέγουσιν, ἁμαξιτὸν ὁδὸν (ἐπὶ 7 ὥρας).

Ἡ ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ κόλπου τοῦ Κατακώλου καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀλφειοῦ μέχρι τῶν Ἀρκαδικῶν ὀρέων χώρα, ἡ ἀποτελουμένη ἐκ τῆς κάτω κοιλάδος τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τῶν πρὸς δυσμὰς διακλαδώσεων τῆς Φολόης, καὶ περιοριζομένη πρὸς νότον ὑπὸ τῶν Τριφυλικῶν ὀρέων,εἶνε ἡ ἀρχαία *Πισᾶτις*. Ἐν αὐτῇ κεῖται ἡ πεδιὰς τοῦ Πύργου καὶ τῆς Ὀλυμπίας. Εἰς τὴν χώραν ταύτην ἡ φύσις ἐπεδαψίλευσεν οὐχὶ τῇ χειρί, ἀλλὰ τῷ θυλάκῳ τὰ δῶρά της. Πεδιὰς εὔφορος καὶ χαμηλὴ καλύπτεται τὴν σήμερον ὑπὸ ἀμπελώνων καὶ ἐλαιοδένδρων ἄριστα καλλιεργημένων, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν εὐφυΐαν, δραστηριότητα καὶ ἐπιμέλειαν τῶν κατοίκων· γήλοφοι χλοεροὶ καὶ κατάφυτοι περιστέφουσι τὴν ὡραίαν πεδιάδα, καὶ κῶμαι χαριέστατα κείμεναι ποικίλλουσι διὰ τῶν λευκῶν αὐτῶν οἰκιῶν τὴν πέριξ χλοάζουσαν φύσιν· ποτάμια κατερχόμενα ἀπὸ τῶν παρακειμένων ὀρέων ἀναμιγνύουσι τὰ διαυγῆ αὐτῶν ὕδατα πρὸς τὸ θολὸν ῥεῖθρον τοῦ Ἀλφειοῦ.

Ἐν τῷ μυχῷ τῆς τερπνῆς ταύτης κοιλάδος οὐ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ μεγάλου αὐτῆς ποταμοῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Πῖσα*, ἕδρα παλαιῶν ἡγεμόνων, ἀρχαιοτέρων τοῦ Πέλοπος τοῦ

γενάρχου τῶν κυριωτάτων ἡγεμόνων τῆς χερσονήσου τῶν πρὸ τῆς δωρικῆς ἐπιδρομῆς βασιλευσάντων. Ἐκεῖ θέτει ὁ μῦθος τὸν ἁρματοδρομικὸν ἀγῶνα τοῦ βασιλέως τῆς Πίσης Οἰνομάου πρὸς τὸν νέον καὶ πλούσιον Λυδὸν ἡγεμόνα Πέλοπα, τὸν μνηστῆρα τῆς βασιλόπαιδος Ἱπποδαμείας, ὅστις ἀναλογιζόμενος τὴν θλιβερὰν τύχην τῶν πρὸ αὐτοῦ μνηστήρων, τῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως φονευθέντων ἐν τῷ ἀγῶνι, πείθει διὰ χρημάτων τὸν ἡνίοχον τοῦ Οἰνομάου Μυρτίλον νὰ ἀνατρέψῃ δολίως τὸν ἁρματηλατοῦντα κύριόν του, καί, ἀποθανόντος οὕτω τοῦ Οἰνομάου, ἔλαβε μετὰ τῆς θυγατρὸς καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ. Ἐκεῖθεν ἔλαβεν, ὡς λέγεται, τὴν πρώτην σύστασιν ὁ Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν ἐν τῇ πλησίον κειμένῃ Ὀλυμπίᾳ. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν κατάκτησιν τῆς Ἤλιδος οἱ νέοι κύριοι τῆς χώρας πολλοὺς ὑποστάντες ἀγῶνας κατέστρεψαν τὴν Πῖσαν καὶ περιέλαβον ἅπασαν τὴν Πισάτιδα εἰς τὴν Ἤλιδα, πόλις μὲν ἀντὶ τῆς Πίσης οὐδεμία ἐπετράπη νὰ ἱδρυθῇ, οἱ δὲ κάτοικοι διασπαρέντες ἔζων κατὰ κώμας. Ἀλλὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου ἔλαβε πλείονα σημασίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἠλείων, οἵτινες ἀνέφερον ἔκτοτε τὴν σύστασιν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὸν Ἡρακλέα τὸν γενάρχην τῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδραμόντων ἀρχηγῶν τῶν Δωριέων (Ἡρακλειδῶν). Ὁ Ἡρακλῆς εἶνε ὁ ἥρως ὁ καθαρίσας τὸ περὶ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς τέμενος, τὴν Ἄλτιν. Ὁ δὲ Ἶφιτος, καταγόμενος ἀπὸ τοῦ Ὀξύλου τοῦ κατακτήσαντος τὴν Ἤλιδα, ἀνενέωσε καὶ ἐκανόνισε τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα, ἐπιβαλὼν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν *ἐκεχειρίαν*, τὴν κατάπαυσιν δηλ. τῶν ἐχθροπραξιῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Ὀλυμπίων πρὸς ἀσφάλειαν τῶν εἰς τὴν πανήγυριν προσερχομένων. Οἱ ὅροι τῆς ἐκεχειρίας ἦσαν ἀναγεγραμμένοι κυκλοτερῶς ἐπὶ χαλκοῦ τινος δίσκου λεγομένου τοῦ Ἰφίτου, ὅστις ἐδεικνύετο ἤδη ἐπὶ Παυσανίου ἐν τῷ Ἡραίῳ.

Ἡ *Ἄλτις*, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἕτερος τύπος τοῦ *ἄλσος*, ἦτο χῶρος ἱερὸς εἰς τοὺς θεοὺς μόνον ἀφιερωμένος· ναοί πολλῶν θεῶν, θυσίαι, προσευχαί, ὕμνοι, ἀναθήματα ἦσαν τὰ ἐν τῇ Ἄλτει περιλαμβανόμενα καὶ εἰς αὐτὴν προσήκοντα. Ἠτό τι ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Περιωρίζετο δὲ ὁ περίβολος αὐτῆς πρὸς νότον μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλφειοῦ· πρὸς δυσμὰς δὲ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Κλαδέου ὅστις χύνεται εἰς τὸν Ἀλφειὸν μετὰ θορυβώδη ῥοῦν· ὅθεν καὶ ὑπὸ μὲν τῶν ἀρχαίων ἐλέγετο Κλάδεος, ὅ ἐστι Κελάδιος, συνώνυμος πρὸς τὸν Ὁμηρικὸν ποταμὸν Κελάδοντα (=θορυβοῦντα)· ὑπὸ δὲ τῶν νῦν κατοίκων ἡ κοιλὰς αὐτοῦ καλεῖται *Ἀντίλαλος*. Τῶν δύω τούτων ποταμῶν ὁ μὲν ἔφερεν ἐπὶ τῶν νώτων αὐτοῦ τὴν γέφυραν ἐφ' ἧς διήρχετο ἡ ἱερὰ ὁδὸς ἡ ἀπὸ τῆς πόλεως Ἤλιδος ἄγουσα εἰς τὴν Ἄλτιν· ὁ δὲ Ἀλφειὸς ἀπεκώλυεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ περιβόλου ὅ,τι ἐδύνατο νὰ διαταράξῃ τὴν ἁγνότητα καὶ ἡσυχίαν τῶν ἱερῶν τελετῶν, τὰς μυίας δηλ., μεθ' ὧν ἥκιστα φιλοφρόνως συνάπτει καὶ τὰς γυναῖκας ὁ Ῥωμαῖος ἑλληνιστὴς Αἰλιανός. Καὶ περὶ μὲν τῶν μυιῶν διηγεῖται ὁ Παυσανίας, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς, ἐνοχλούμενος κατὰ τὴν θυσίαν —καὶ τὴν μετὰ ταύτην εὐωχίαν, ὑποθέτω, ἐφ' ᾗ διέπρεπεν ὁ μέγας ἥρως—ὑπὸ τῶν ἀναιδῶν ἐντόμων, κηύχθη εἰς τὸν Δία τὸν *Ἀπόμυιον*, καὶ οὕτως αἱ μυῖαι ἔπαυσαν διαβαίνουσαι τὸν Ἀλφειόν. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραττον καὶ οἱ Ἠλεῖοι μετέπειτα καὶ κατὰ πᾶσαν Ὀλυμπιάδα ἐπανελαμβάνετο τὸ θαῦμα τῆς ἀπομυιώσεως. Περὶ δὲ τῶν γυναικῶν ἀνέκαθεν ὑπῆρχε νόμος εὐεξήγητος, καθ' ὃν ὤφειλον ν' ἀπέχωσι πανηγύρεως, ἔνθα πλὴν τῶν προσευχῶν καὶ θυσιῶν κυριώτατον ἔργον τῶν συνερχομένων ἦτο ἡ θέα γυμνικῶν ἀγώνων. Ὁ δὲ νόμος ἦτο, ἂν ποτε ἤθελε φωραθῇ τις παραβαίνων τὴν ἀπαγορευτικὴν διάταξιν, νὰ μετενεχθῇ εἰς τὸ Τυπαῖον ὄρος, τὸ πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ, καὶ ἐκεῖ νὰ κρημνισθῇ κατὰ πετρῶν. Τοῦ νόμου τούτου ἐξῃροῦντο πᾶσαι αἱ παρθένοι καὶ ἡ ἱέρεια τῆς Χαμύνης Ἀρτέμιδος, εἴτε διότι καὶ αὕτη κατετάσσετο εἰς τὰς παρθένους, ἢ ἴσως καὶ διότι τὸ ἱερὸν τῆς θεᾶς ἔκειτο μεταξὺ σταδίου καὶ ἱπποδρόμου. Ὡς ἐκ παντὸς τρόπου λοιπὸν δυναμένην κρυφίως νὰ θεᾶται τοὺς ἀγωνιζομένους, ὀρθῶς ποιοῦντες ἐξήρεσαν τὴν ἱέρειαν οἱ Ἠλεῖοι, καὶ τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενοι, ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὴν νὰ κάθηται ἐν χώρᾳ τοῦ σταδίου διαπρεπεῖ τῇ ἀπέναντι τῶν Ἑλλανοδικῶν. Ἀλλὰ μνημονεύεται καὶ ἄλλη τις παράβασις τοῦ νόμου τούτου, ἐνθυμίζουσα εἰς ἡμᾶς πολλὰ τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως ὅμοια θέματα. Ἡ Καλλιπάτειρα, λέγουσιν, ἀνήκουσα εἰς οἰκογένειαν γυμναστικήν, καὶ αὐτὴ δὲ ἱκανῶς γυμναστική, ἐπιθυμοῦσα νὰ παρασταθῇ κατά τε τὴν προάσκησιν καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, ἐνεδύθη στολὴν γυμναστοῦ καὶ προσῆλθεν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, καὶ ἔχαιρεν ἰδοῦσα νικητὴν τὸν υἱὸν Πεισίδωρον. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλον οἱ γυμνασταὶ εἰς ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν νὰ ὑπερπηδήσωσι τάφρον τινά, ἠναγκάσθη νὰ γυμνωθῇ, καὶ οὕτως ἐφωράθη ὅτι ἦτο γυνή. Σεβόμενοι ὅμως οἱ Ἑλλανοδίκαι τὴν οἰκογένειαν αὐτῆς, διότι καὶ πατὴρ καὶ ἀδελφοὶ καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς ὑπῆρξαν Ὀλυμπιονῖκαι, ἀφῆκαν αὐτὴν ἀτιμώρητον.

Ἀλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν Ἄλτιν. Εἴπομεν ὅτι ὁ περίβολος αὐτῆς πρὸς μὲν δυσμὰς καὶ νότον περιωρίζετο ὑπὸ τῶν ποταμῶν Κλαδέου καὶ Ἀλφειοῦ, πρὸς δὲ ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ Σταδίου καὶ Ἱπποδρόμου, καὶ πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ Κρονίου ὄρους, γηλόφου κωνοειδοῦς οὐχὶ ὑψηλοτέρου, νομίζω, τοῦ ἐν τοῖς πέριξ τῶν Ἀθηνῶν λόφου τῶν Νυμφῶν, ἐφ' οὗ τὸ ἀστεροσκοπεῖον. Ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ τεμένει συνεκεντροῦτο ὅ,τι ἱερὸν καὶ σεβαστὸν ἐδύναντο νὰ ἔχωσιν οἱ πανηγυρίζοντες Ἕλληνες καὶ πάντα τὰ ἀναθήματα, δι' ὧν ἐπεδείκνυον τὴν ἑαυτῶν εὐσέβειαν ἅμα καὶ φιλοκαλίαν ἢ πολυτέλειαν. Πρωτίστην θέσιν κατεῖχεν ἐπὶ τεχνητοῦ ὑψώματος ἠρέμα ἐξαιρομένου ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἔργον λαμπρὸν τῶν ἀρίστων τεχνιτῶν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Φειδίου ἐργασθέντων, ναὸς μετὰ μὲν τὸν ἐν Τεγέᾳ τῆς Ἀθηνᾶς ὁ μέγιστος τῆς Πελοποννήσου, ὅμοιος δὲ κατὰ τὸν ῥυθμὸν πρὸς τὸν Παρθενῶνα, ὀλίγον τι μικρότερος κατὰ τὰς ἄλλας διαστάσεις, ἀλλ' ὑψηλότερος. Ἄλλη διαφορὰ οὐσιώδης ὑπῆρχεν ὅτι δὲν ἦτο μαρμάρινος ὅλος, ἀλλ' ἐξ ἐπιχωρίου πώρου, ἐπικεκαλυμμένου διὰ κονιάματος καλῶς ἀπομιμουμένου τὴν ὄψιν τοῦ μαρμάρου. Τὰ δὲ δύω ἀετώματα, φυσικῷ τῷ λόγῳ μαρμάρινα, ἦσαν ἔργα τῶν ἀρίστων γλυπτῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ μὲν ἀνατολικὸν τὸ ὑπὲρ τὴν κυρίαν εἴσοδον τοῦ Πταιωνίου τοῦ Μενδαίου (ἐκ Μένδης, Μακεδονικῆς πόλεως παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἀπέναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ), παριστῶν τὴν παρασκευαζομένην ἁρματοδρομίαν τοῦ Οἰνομάου καὶ Πέλοπος· τὸ δὲ δυτικὸν ἔργον τοῦ Ἀλκαμένους τοῦ Ἀθηναίου, μαθητοῦ τοῦ Φειδίου, παριστῶν τὴν Κενταυρομαχίαν. Τὸ ἄδυτον τοῦ ναοῦ περιέκλειε τὸν μέγιστον καλλιτεχνικὸν θησαυρὸν τῆς ἀρχαιότητος, τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἐφ' ὑψηλοῦ βάθρου, καθήμενος ἐπὶ θρόνου ὁ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ κρατῶν νίκην χρυσῆν, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ σκῆπτρον, τοσοῦτον ἐφαίνετο μεγαλοπρεπὴς καὶ κραταιὸς καὶ τοσοῦτον σύμφωνος πρὸς τὴν ἐν παντὶ Ἕλληνι οἰκοῦσαν ἰδέαν τοῦ μεγαλείου τοῦ Διός, ὥστε ἐποίησαν εἰς αὐτὸν τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο ἐπίγραμμα:

Ἦ θεὸς ἦλθ' ἐπὶ γῆν ἐξ οὐρανοῦ εἰκόνα δείξων
Φειδίας, ἢ σύ γ' ἔθης τὸν θεὸν ὀψόμενος.

Καὶ τούτων μὲν οὐδέτερον βεβαίως ἐγένετο· τὸ δὲ ἀληθὲς εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ αὐτὸς ὁ Φειδίας, λέγουσιν, ἐξεμυστηρεύθη εἰς τὸν ἀνεψιόν του Πάναινον, μέγαν ζωγράφον καὶ συνεργολάβον αὐτοῦ, ὅτι κατὰ τὴν σύλληψιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ του ἐνδάλματος ἐνεπνεύσθη ἐκ τῶν ἑξῆς στίχων τοῦ Ὁμήρου:

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων·
ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

ὅ ἐστι, εἶπε καὶ μὲ τὰς μαύρας ὀφρῦς του κατένευσεν ὁ Κρονίδης· ἐκυμάτισαν δὲ οἱ θεσπέσιοι βόστρυχοι τοῦ Δεσπότου ἀπὸ τῆς ἀθανάτου κεφαλῆς, καὶ ἐκλόνησε τὸν μέγαν Ὄλυμπον. Τοσοῦτον δὲ κατείχετο, ὡς ἀληθὴς καλλιτέχνης, ὑπὸ τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ θείου φαντάσματος, ὥστε οὐδεμίαν εἶχεν ἡσυχίαν, πρὶν ἄνωθεν λάβῃ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐπιτυχίας. Ὅθεν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ὅλου, ἀπεσύρθη, λέγουσιν, εἰς μέρος τι τοῦ ναοῦ τὸ ἁρμοδιώτατον, καὶ ἐκεῖθεν ἀποβλέψας εἰς τὸ ἔργον του ἀνεπαύθη μὲν ἐνδομύχως, γονυπετήσας δὲ καθικέτευσε τὸν Δία νὰ καταπέμψῃ σημεῖόν τι τῆς θείας ἐπιδοκιμασίας· καὶ ὁ Ζεὺς ἐπεβρόντησε, λέγουσι, καὶ ἐκεραύνωσε, καὶ συνεκίνησεν ἐκ βάθρων τὴν μεγάλην καρδίαν τοῦ Φειδίου.

Πρὸς δεξιὰν τῆς κυρίας εἰσόδου τῆς Ἄλτεως, τῆς δυτικῆς, δι' ἧς καὶ μόνης εἰσήρχοντο οἱ θεωροὶ καὶ ἡ ἱερὰ πομπή, ὀλίγον τι πρὶν φθάσῃ τις εἰς τὸν ναόν, ἔθαλλεν ἡ ἱερὰ ἀγριελαία, ὁ κότινος, ἐξ οὗ διὰ χρυσῆς μαχαίρας ἀπεκόπτοντο οἱ κλάδοι καὶ συνεπλέκοντο οἱ στέφανοι οἱ ἀποτιθέμενοι ἐπὶ τραπέζης πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Θεοῦ καὶ μέλλοντες νὰ κοσμήσωσι τὰς κεφαλὰς τῶν νικητῶν. Χάριν τούτου τοῦ ἁπλουστάτου στεφάνου τίς ἀγνοεῖ ὁπόσα ἐμόχθει καὶ ὁπόσα ἐδαπάνα ἡ ἑλληνικὴ φιλοτιμία; Χαρακτηριστικώτατον εἶνε τὸ διήγημα, ὅπερ ὁ Ἡρόδοτος διηγεῖται περὶ τοῦ στεφάνου τούτου. Ἦλθον, λέγει, πρὸς τὸν Ξέρξην μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην ὀλίγοι τινὲς αὐτόμολοι Ἀρκάδες· ἐρωτώμενοι δὲ ὑπὸ τῶν Περσῶν τί πράττουσιν οἱ Ἕλληνες, ἀπεκρίθησαν ὅτι ἑορτάζουσι τὰ Ὀλύμπια καὶ θεωροῦσιν ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἱππικόν.—Τί δὲ εἶνε τὸ ἆθλον περὶ οὗ ἀγωνίζονται;—Στέφανος ἐλαίας, εἶπον.—Τότε μεγιστάνς τις Πέρσης εἶπε· Φεῦ, Μαρδόνιε, κατὰ τίνων ἀνδρῶν ὡδήγησας ἡμᾶς νὰ πολεμήσωμεν; οὗτοι ἀγωνίζονται οὐχὶ περὶ χρημάτων, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς!

Μετὰ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς περιφανέστατος ἦτο ὁ ναὸς τῆς Ἥρας, καὶ αὐτὸς δωρικοῦ ῥυθμοῦ, μικρότερος μὲν τοῦ Ὀλυμπιείου, ἀλλ' ἱκανῶς εὐμεγέθης. Ὁ ναὸς οὗτος, θεωρούμενος ὑπὸ τῆς παραδόσεως ὡς λίαν ἀρχαῖος, ἦτο κατ' ἀρχὰς ξύλινος, ἐν τοῖς μετέπειτα δὲ χρόνοις ἀνεκαινίσθη λίθινος ἐξ ἐπιχωρίου πώρου, ἀλλ' εἰς ἀνάμνησιν τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ κατασκευῆς ὁ ἕτερος τῶν κιόνων τοῦ ὀπισθοδόμου διετηρεῖτο καὶ ἐπὶ Παυσανίου ξύλινος. Ἀφ' οὗ δὲ ἀνεκαινίσθη, ἄγνωστον ὑπὸ τίνος ἀρχιτέκτονος, κυριώτατα μὲν ἐχρησίμευε πρὸς λατρείαν τῆς θεᾶς, καὶ ἐν αὐτῷ βεβαίως ἑωρτάζοντο τὰ Ἡραῖα, ἡ ἑορτὴ τῆς Ἥρας, καθ' ἣν καὶ ἀγὼν ἐτελεῖτο παρθενικός, «ἁμιλλα δρόμου», ἐν τῷ κοινῷ σταδίῳ. Ἐγίνετο δὲ ἡ ἁμιλλα αὕτη οὐχὶ ἀδιακρίτως μεταξὺ τῶν πάσης ἡλικίας παρθένων, ἀλλὰ πρῶται μὲν ἠγωνίζοντο αἱ νεώταται, εἶτα αἱ μεσήλικες, καὶ τελευταῖαι αἱ πρεσβύταται. Ἅπασαι δὲ διέτρεχον δρόμον κατὰ τὸ 1/6 μικρότερον τοῦ τῶν ἀρρένων, καθειμένην ἔχουσαι τὴν κόμην, γυμνὸν τὸν δεξιὸν ὦμον μέχρι τοῦ στήθους καὶ φέρουσαι χιτῶνα βραχὺν κατερχόμενον μέχρις ὀλίγον ὑπὲρ τὸ γόνυ. Ἆθλον ἐλάμβανον καὶ αὐταὶ τὸν συνήθη στέφανον. Πλὴν δὲ τούτου καὶ μοῖραν βοὸς εἰς τὴν Ἥραν τεθυμένης. Εἶχον δὲ καὶ

τὸ δικαίωμα αἱ νικῶσαι νὰ ἀναθέσωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν εἰκόνας ἐζωγραφημένας. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου τὸ Ἡραῖον ἀπέβη ἀληθὲς μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας· διότι ἐν αὐτῷ ἀπέκειντο περιβόητα ἀναθήματα καὶ μνημεῖα τῆς ἀρχαιοτέρας μάλιστα τέχνης πολύτιμα, ἀγάλματα θεῶν πολλὰ χρυσελεφάντινα, ἄλλα χαλκᾶ καὶ ἐπίχρυσα, καὶ ἄλλα μαρμάρινα περιωνύμων τεχνιτῶν. Ἐν αὐτῷ ὑπῆρχε καὶ ἡ περιβόητος ἐκείνη λάρναξ τοῦ Κυψέλου, ἀνάθημα τῶν ἐν Κορίνθῳ Κυψελιδῶν ἐκ κέδρου, ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ φέρουσα ἐπὶ τῶν πέντε αὐτῆς ἐπιφανειῶν πλείστας μυθολογικὰς παραστάσεις. (Ὁ Παυσανίας περιγράφει αὐτὴν ἐν τρισὶ κεφαλαίοις.)

Ἄλλα ἱδρύματα μνήμης ἄξια ὑπῆρχον ἐν τῇ Ἄλτει τὸ Πελόπιον εἰς τιμὴν τοῦ Πέλοπος· τὸ πρυτανεῖον, τὸ κυβερνεῖον ἢ διοικητήριον, οὕτως εἰπεῖν, τῆς Ὀλυμπίας· τὸ Φιλίππειον, μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ νίκην ἱδρυθὲν περιφερὲς οἰκοδόμημα, ἐν ᾧ ἔκειντο οἱ ἀνδριάντες τοῦ Φιλίππου, τοῦ πατρὸς Ἀμύντου, καὶ τοῦ υἱοῦ Ἀλεξάνδρου· τὸ Μητρῷον, ναὸς τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν, περιέχον ἀνδριάντας Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἔτι δὲ πρὸς βορρᾶν αὐτῆς κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου ὄρους οἱ θησαυροί, περιφερῆ δηλ. οἰκοδομήματα κατά τινα τάξιν ἱδρυμένα, ἐν οἷς ἐφυλάττοντο ἑκάστης πόλεως τὰ ἰδιαίτερα ἀναθήματα· καὶ τέλος μεταξὺ τοῦ Ἡραίου καὶ Πελοπίου ὁ μέγας βωμὸς τοῦ Διός, ἔχων ὕψος μὲν 22 ποδῶν, τῆς δὲ βάσεως (προθύσεως) περιφέρειαν 125 ποδῶν. Οὗτος ἦτο ὁ πρὸς τὰς κοινοτέρας θυσίας χρήσιμος βωμός· ἐπ' αὐτοῦ ἐθυσίαζον, ἀναβαίνοντες διὰ βαθμίδων εἰς τὸ ἀνώτατον αὐτοῦ μέρος, πάντες οἱ εὐσεβεῖς, καὶ οἱ ἀγωνιζόμενοι καὶ οἱ μαντευόμενοι καὶ πάντες ἐν γένει οἱ θεωροί· καὶ οὐ μόνον κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπαν τὸ ἔτος· διότι τὸ Ὀλυμπιεῖον ἠνοίγετο καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν αὐτῷ βωμοῦ ἐτελοῦντο θυσίαι μόνον κατὰ τὰς ἑορτάς.

Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν τὰ κυριώτατα, τὰ μέγιστα, τὰ ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα ὑπερέχοντα καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως καταπλήττοντα τὸν θεατήν· τὸ δὲ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν βωμῶν, τῶν ἀγαλμάτων, τῶν Νικῶν, τῶν τριπόδων, τῶν ἵππων, τῶν ἀνδριάντων, τῶν νικητῶν καὶ τῶν παντὸς εἴδους ἄλλων ἀναθημάτων, τῶν κατεσπαρμένων μεταξὺ τῶν μεγάλων μνημείων, τίς δύναται νὰ περιγράψῃ ἢ καὶ ἁπλῶς νὰ μνημονεύσῃ; Εἶνε τοσοῦτον κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Παυσανίου, ὥστε ὅταν ἀναλογισθῇ τις τὴν μικρὰν ἔκτασιν τῆς Ἄλτεως, νομίζει ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ περιληφθῶσιν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν μεγάλων ἱδρυμάτων, ἢ ὅτι θὰ ἦσαν οὕτω πεπυκνωμένα καὶ συσσωρευμένα, ὥστε μόλις θὰ ἔμενε μικρὸς χῶρος, ἵνα διέρχεται μεταξὺ αὐτῶν ὁ περιηγητής. Καὶ ὅσῳ ἦσαν, φαίνεται, οὕτω πως διατεταγμένα τὰ ἄπειρα ἐκεῖνα μνημεῖα, ὥστε οὐ μόνον εἷς τοὺς θεατὰς κατελείπετο δίοδος ἱκανή, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δι' αὐτῶν ἀγομένην ἱερὰν πομπήν. Ὁμοίαζε, φαίνεται, τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν καλλιτεχνημάτων πρὸς ὡραῖόν τινα καὶ ἐντέχνως πεφυτευμένον κῆπον, ἐν ᾧ μεταξὺ δένδρων ὑψικόμων καὶ ἀμφιλαφῶν θάλλουσι χαμηλότεροι θάμνοι, καὶ ἀνθοῦσι παντοίου μεγέθους καὶ σχήματος καὶ χρώματος ἄνθη, ὁδοὶ δὲ καλῶς τετμημέναι παρέχουσιν ἄνεσιν εἰς τὸν ἐν αὐτοῖς περιφερόμενον.

Καὶ τοιαύτην μὲν ὄψιν παρεῖχεν ἡ Ἄλτις, ὁ ἱερὸς χῶρος, ὁ κυρίως εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τὴν λατρείαν αὐτῶν καθιερωμένος. Ἀλλὰ τὸ ἄπειρον πλῆθος, τὸ συνερχόμενον εἰς τὴν ἐθνικὴν πανήγυριν ἀπὸ τῶν περάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους δὲν συνήρχετο, ἵνα μόνον θρησκευτικὰ καθήκοντα ἐκτελῇ ἐν τῷ ἱερῷ περιβόλῳ τῆς Ἄλτεως· ἀλλ' εἶχε καὶ ἄλλας πολλὰς καθαρῶς ἀνθρωπίνας ἐπιθυμίας καὶ ἀνάγκας νὰ ἐκπληροῖ. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἐχρησίμευεν ἅπας ὁ περὶ τὴν Ἄλτιν χῶρος.

Πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς ἐξετείνετο τὸ *Στάδιον*, ἐν ᾧ ἐν τῷ μέσῳ παμπληθῶν θεατῶν ἀμφιθεατρικῶς καθημένων ἐτελοῦντο οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες, ὁ δρόμος, ἡ πάλη, ἡ πυγμή, τὸ ἅλμα, ἡ δισκοβολία, ὁ δίαυλος, τὸ παγκράτιον, τὸ πένταθλον, καὶ ὁ *Ἱππόδρομος*, ἐν ᾧ οἱ πλουσιώτατοι τῶν Ἑλλήνων ἠγωνίζοντο τοὺς ἱππικοὺς ἀγῶνας διὰ κέλητος, συνωρίδος καὶ τεθρίππου· πρὸς βορρᾶν τὸ *Γυμνάσιον* καὶ *Βουλευτήριον*, ἔνθα προασκήσεις ἐγίνοντο τῶν ἀθλητῶν καὶ ἐπιδείξεις λόγων τε αὐτοσχεδίων καὶ συγγραμμάτων παντοίων. Ἐν γένει δὲ περὶ τὸν περίβολον τῆς Ἄλτεως ἦτο ὁ βέβηλος, οὕτως εἰπεῖν, τόπος, ἐν ᾧ συνηθροίζοντο οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀναγκῶν. Ἐκεῖ ξενοδοχεῖα, ἀγοραί, σκηναί, εὐωχίαι, διασκεδάσεις, ἄσματα, μουσικὴ καὶ πᾶν ὅ,τι συνεπῆγεν ἡ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας συμβίωσις ἀνθρώπων ὁμογενῶν καὶ ὁμοθρήσκων, φίλων, συγγενῶν, οὐδὲν ἄλλο ἔργον ἐχόντων μετὰ τὴν εἰς τὸν Ὀλύμπιον Δία προσενεχθεῖσαν λατρείαν, εἰμὴ τὴν εὔθυμον συνδιατριβήν. Ὁ τόπος ἐκεῖνος ὡμοίαζε πρὸς πάσας τὰς πανηγύρεις καὶ τοῦ λαοῦ τὰς ἑορτὰς παντὸς τόπου καὶ χρόνου, μὲ μίαν μόνην διαφορὰν τὴν ἑξῆς: Ὅστις εἶδε τὴν τοποθεσίαν, ἐν ᾗ ἐτελεῖτο ἡ πανήγυρις ἐκείνη, γινώσκει δὲ καὶ τὸν εὔθυμον καὶ φύσει φιλόκαλον χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων, ἀναλογίζεται δὲ καὶ τὴν πανταχόθεν τοῦ Πανελληνίου συρροήν, θέλει ὁμολογήσῃ ὅτι οὐδεμία οὐδαμοῦ συνάθροισις ἀνθρώπων ἐπὶ ὁμοίῳ σκοπῷ γινομένη εἶχε τοσαύτας εὐνοϊκὰς περιστάσεις ὥστε νὰ καταστῇ τῷ ὄντι «ἑορτὴ ἑορτῶν καὶ πανήγυρις πανηγύρεων.»

Ἡ ἀκμὴ καὶ ἱεροπρέπεια τῶν Ὀλυμπίων καὶ ἡ εὐεργετικὴ αὐτῶν ἐπίδρασις ἐπὶ πάσης τῆς

Ἑλλάδος διήρκεσαν μάλιστα ἐφ' ὅσον αἱ πράξεις τῶν Ἑλλήνων διείποντο ὑπὸ τῶν χρηστῶν πατρίων ἠθῶν καὶ τῆς παλαιᾶς ἀρετῆς. Ἀφ' οὗ ὅμως ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος διήγειρε τὰ ἐμφύλια πάθη, βλέπομεν ὅτι τὸ κυριώτατον Ὀλυμπιακὸν δόγμα, ἡ ἐκεχειρία καὶ τὸ ἄσυλον τῆς ἱερᾶς χώρας εἰς τοιοῦτον βαθμὸν δὲν ἐφυλάχθησαν, ὥστε κατά τινα πόλεμον μεταξὺ Ἀρκάδων καὶ Ἠλείων συνεκροτήθη μάχη ἐν αὐτῇ τῇ Ἄλτει, καὶ ἀπὸ τῆς στέγης τῶν ναῶν, ἀπὸ τῶν βωμῶν καὶ ἄλλων ἱερῶν μνημείων ἐμάχοντο οἱ Ἀρκάδες· ἔτι δὲ ἐν τῷ Ἡραίῳ διηγεῖται ὁ Παυσανίας ὅτι εὑρέθη ὀλίγον πρὸ τῶν χρόνων αὐτοῦ κατά τινα ἐπισκευὴν μεταξὺ τοῦ ὀρόφου καὶ τῆς στέγης σκελετὸς ὁπλίτου ἐκεῖσε καταφυγόντος καὶ ἐκ τῶν τραυμάτων ἀποθανόντος. Ἀλλ' ὅπως δήποτε ὅμως ἡ Ὀλυμπία διετήρησεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς λαμπρότητα· διότι καὶ ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας οὐ μόνον ἡ πανήγυρις ἐτελεῖτο μετὰ τῆς αὐτῆς μεγαλοπρεπείας, ἀλλὰ καὶ ἀναθήματα παντοῖα προσεφέροντο, διακρινόμενα εἰ μὴ ἐπὶ ἄκρα καλλιτεχνίᾳ, διὰ τὴν κατάπτωσιν τῆς τέχνης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἐπὶ πολυτελείᾳ—ἀναμιμνήσκομεν μόνον τοῦ Αὐγούστου τὸν ἀνδριάντα ἐξ ἠλέκτρου.—Ἄν καί, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, εὑρέθησαν καὶ αὐτοκράτορες ἐπιχειρήσαντες νὰ συλήσωσι τὰ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἱερά. Οὕτως ὁ Καλλιγόλας, ἵνα κοσμήσῃ τὸν ἐπὶ τοῦ Παλατίου εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἱδρυθέντα ναόν, διέταξε νὰ μεταφέρωσιν ἐξ Ἑλλάδος δύω περιβόητα ἀριστουργήματα, τὸν ἐν Θεσπιαῖς Ἔρωτα καὶ τὸν Ὀλύμπιον Δία τοῦ Φειδίου, προτιθέμενος νὰ ἀποκεφαλίσῃ αὐτοὺς καὶ ἀντὶ τῆς ἀποκοπείσης νὰ θέσῃ ἀπεικόνισμα τῆς ἰδίας αὐτοῦ κεφαλῆς. Καὶ τὰς μὲν πτωχὰς Θεσπιὰς ἀπεστέρησε τοῦ Ἔρωτος καὶ τῶν πολλῶν περιηγητῶν, οὓς ἐφείλκυε τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦτο τοῦ Πραξιτέλους· ἐν δὲ Ὀλυμπίᾳ δὲν ἐπέτυχεν ὁμοίως χάρις εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι καὶ Ῥώμῃ ἐπικρατοῦσαν τότε δεισιδαιμονίαν, διότι τὸ μὲν πλοῖον τὸ μέλλον νὰ μεταγάγῃ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς κατεκεραυνώθη· οἱ δὲ τὴν μεταφορὰν ἐπιτετραμμένοι κατεπτοήθησαν ὑπὸ πολλοῦ σαρκαστικοῦ γέλωτος, ὃν ἤκουον ὁσάκις προήρχοντο εἰς τὸ ἄγαλμα.

Καθ' ὅσον ὅμως ὁ χριστιανισμὸς ὁ φύσει πολέμιος τῆς εἰδωλολατρείας ἐξηπλοῦτο καὶ ἐκραταιοῦτο ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ Ὀλυμπία παρήκμαζεν, ἕως οὗ κατὰ τὸ τέλος τῆς Δ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἐν ἔτει 393 ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος αὐστηρῶς ἀπηγόρευσε τὴν τελετὴν τῶν Ὀλυμπίων, καθ' ἣν, σημειωτέον, ὁ τελευταῖος Ὀλυμπιονίκης δὲν ἦτο Ἕλλην, ἀλλὰ βαρβαρώνυμός τις γίγας Ἀρμένιος. Οἱ Ἕλληνες ἐλυπήθησαν μὲν διὰ τὴν σκληρὰν ταύτην κυβερνητικὴν ἐπέμβασιν εἰς τὸ πάτριον θρήσκευμα, ἀλλ' ἐνθυμούμενοι τί διέπραξεν ἡ ὀργὴ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἑκόντες ἄκοντες ἀπεδέχθησαν τὴν διαταγὴν καὶ μετὰ ψυχικοῦ ἄλγους εἶδον τὸ ἄγαλμα τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἀπαγόμενον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἴσως ἤλπιζον οἱ Ἕλληνες ὅτι μεταβαλλομένων τῶν διαθέσεων ἐν Κωνσταντινουπόλει θὰ ἐδύναντο νὰ ἀνανεώσωσι τὰ Ὀλύμπια. Ἀλλ' ἡ μετ' ὀλίγον ἐπελθοῦσα εἰσβολὴ τῶν Γότθων ὑπὸ τὸν Ἀλαρῖχον καὶ ἡ λυσσώδης αὐτῶν καταφορὰ κατὰ τῶν εἰδώλων, ἐρεθιζομένη ὑπὸ αἱρετικοῦ ζήλου ἀρειανῶν μοναχῶν, κατέστρεψε καὶ ἄλλα μὲν πολλὰ τῆς ἀρχαιότητος μνημεῖα, ἰδίως δὲ τὰ ἐν Ὀλυμπίᾳ καλλιτεχνήματα. Τὴν καταστροφὴν συνεπλήρωσεν ἡ ζοφερὰ κατάστασις τοῦ μέσου αἰῶνος, αἱ εἰσβολαὶ παντοίων ξένων, οἱ πόλεμοι, οἱ ἐμπρησμοί, αἱ δῃώσεις καὶ τέλος ὁ πανδαμάτωρ χρόνος. Οἱ μόνοι εὐεργέται τῆς Ὀλυμπίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐρημώσεως ὑπῆρξαν οἱ δύο παλαιοὶ αὐτῆς σύντροφοι, ὁ Ἀλφειὸς καὶ ὁ Κλάδεος, οἵτινες διὰ τῶν πλημμυρῶν αὐτῶν κατέκλυσαν καὶ κατεκάλυψαν τὰ ἐπὶ τοσοῦτον περισωθέντα λείψανα τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὥστε ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως *οὐδὲ ἐν ἴχνος* ἐφαίνετο τῆς ἐνδόξου καὶ λαμπρᾶς Ἄλτεως.

Οὕτως ἡ Ὀλυμπία ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀνεζητεῖτο μόνον ἐν τοῖς βιβλίοις, ὅτε τῷ 1829 οἱ Γάλλοι, ἐκστρατεύσαντες εἰς τὴν Πελοπόννησον πρὸς ἀποδίωξιν τῶν λυμαινομένων τὴν χώραν Αἰγυπτίων, ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ἐξετάσωσι καὶ ἐπιστημονικῶς τὴν χώραν, καὶ ἐγένοντο ἐκεῖναι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι αἵτινες περιελήφθησαν ἀκολούθως εἰς τὸ πολυτελὲς σύγγραμμα Expédition scientifique de Morée. Τότε οἱ Γάλλοι ἀνέσκαψαν τὸν πρόναον τοῦ Ὀλυμπιείου καὶ διὰ τῶν ὀλίγων, ἀλλ' ὡραίων ἀρχαίων εὑρημάτων ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ἐπῆλθε παντελὴς ἡ καταστροφή, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τὴν ἰλὺν τῶν ποταμῶν ἐκρύπτοντο πολύτιμα κειμήλια τῆς ἀρχαίας τέχνης. Ἀλλ' ἐπὶ πολὺν ὅμως χρόνον ἐλπίδες μόνον ἔβοσκον τοὺς ἀρχαιολόγους, μέχρις οὗ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ὁ φιλάρχαιος ζῆλος τῶν Γερμανῶν, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς ἐλευθεριότητος τῆς τε Γερμανικῆς καὶ Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἀνέλαβε τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Ὀλυμπίας.

Ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος καὶ γνώσεως γενομένη, ἐστέφθη ὑπὸ θαυμασίας ἐπιτυχίας. Τὴν σήμερον ὅλη σχεδὸν ἡ Ἄλτις ἀπεκαλύφθη καὶ ἀνευρέθησαν τὰ ἐρείπια τῶν πλείστων ἀνωτέρω μνημονευθέντων οἰκοδομημάτων. Οὕτως τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς εὑρέθη οὐ μόνον ἡ κρηπίς, ἐφ' ἧς διακρίνονται τὰ τρία μέρη τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ κιονόκρανα μέγιστα, καὶ σπόνδυλοι, καὶ ἄλλα διάφορα μέρη ἀρχιτεκτονικά. Τὸ δὲ σπουδαιότατον πάντων

εὑρέθησαν τὰ δύω μαρμάρινα ἀετώματα τοῦ ναοῦ, ὧν τὰ ἀγάλματα εἶνε τὰ μὲν κολοβά, τὰ δὲ συντετριμμένα καὶ ἀποκεχωρισμένα, τὰ δὲ καὶ ὁλόκληρα. Τὸ Ἡραῖον εὑρέθη εἰς πολὺ καλλιτέραν κατάστασιν· διότι ἅπαν σχεδὸν τὸ κάτω μέρος τοῦ ναοῦ ἱκανῶς διατηρεῖται καὶ κίονες κατὰ τὸ ἥμισυ ἵστανται κατὰ χώραν· ὡς καὶ τὰ βάθρα τινῶν ἀναθημάτων σώζονται ἀμετακίνητα. Ὡσαύτως ἀνευρέθησαν τὰ ἐρείπια τοῦ Μητρῴου, τοῦ Γυμνασίου, τῶν Θησαυρῶν, τοῦ Φιλιππείου μόνον τὸ κάτω μέρος, ὅπερ ἦτο λίθινον· διότι τὸ ἀνώτερον ἦτο ἐκ πλίνθου ὀπτῆς· ἡ κρυπτὴ ὁδός, δι' ἧς εἰσήρχοντο εἰς τὸ στάδιον οἱ Ἑλλανοδίκαι καὶ οἱ ἀγωνισταί. Ἡ ὁδὸς αὕτη εἶνε κατὰ τοῦτο ἀξία προσοχῆς, καθ' ὅτι, θολωτὴ οὖσα, παρέχει τὸ πρῶτον παράδειγμα θόλου τῶν ἑλληνικῶν χρόνων. Ἐκεῖ πλησίον ἀνευρέθησαν καὶ τὰ βάθρα τῶν χαλκῶν ἐκείνων ἀγαλμάτων τοῦ Διὸς (τῶν λεγομένων Ζανῶν), ἅπερ ἱδρύοντο ἐκ τῶν προστίμων τῶν ἀγωνιστῶν, ὅσοι παρέβαινον τὴν περὶ τὸ ἀγωνίζεσθαι χρηστότητα καὶ εἰλικρίνειαν. Πρῶτοι δὲ ἐτιμωρήθησαν κατὰ τὴν 98ν Ὀλυμπιάδα (388 π. Χ.) Εὔπολος ὁ Θεσσαλὸς καὶ Ἀγήτωρ ὁ Ἀρκὰς καὶ Πρύτανις ὁ Κυζικηνὸς καὶ Φορμίων ὁ Ἀλικαρνασσεύς, διότι οἱ τρεῖς τελευταῖοι διεφθάρησαν ὑπὸ τοῦ πρώτου διὰ χρημάτων, ἵνα ἡττηθῶσι κατὰ τὸν ἀγῶνα.

Καὶ εἶνε μὲν καὶ κατὰ τοῦτο σπουδαία ἡ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνασκαφή, καθ' ὃ ἀποκαλύψασα τὸ πλεῖστον τῆς Ἄλτεως καὶ ἀνευροῦσα τὰ ἐρείπια τῶν πλείστων ἐν αὐτῇ ἀμετακινήτων ἱδρυμάτων. Ἀλλὰ τὰ πολυτιμότατα τῶν εὑρημάτων εἶνε μεταξὺ τῶν κινητῶν μνημείων, τῶν πληρούντων τὴν σήμερον τὰ τρία περὶ τὴν Ἄλτιν πρόχειρα μουσεῖα τῆς Ὀλυμπίας. Ἐν τῷ πρώτῳ τούτων βλέπει τις τὰ χαλκᾶ, τὰ ἐξ ὀπτῆς γῆς καὶ τὰ μαρμάρινα ὅσα εἶνε μικρά, οἷον κεφαλαὶ κ.τ.λ. Τὰ χαλκᾶ εἶνε περικεφαλαῖαι, ἀσπίδες, ἄλλα ὅπλα, μέρη ἀγγείων, εἴδωλα παντοῖα, ὡς κοσμήματα προσκεκολλημένα κύριος οἶδε ποῦ, πίνακες ἐνεπίγραφοι, νομίσματα κ.τ.λ. Μεταξὺ τούτων ἐξέχουσιν ἀνάγλυφά τινα τῆς ἀρχαίας τέχνης περιεργότατα, ἐπὶ λεπτοῦ ἐλάσματος χαλκοῦ, καλύπτοντός ποτε ἴσως ξύλινόν τι σκεῦος ἢ λάρνακα. Ταῦτα δικαίως θεωροῦνται τὰ κράτιστα τῆς συλλογῆς ταύτης, οὐχὶ βεβαίως διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν σημασίαν αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Τὸ δεύτερον μουσεῖον, μακρὸν ξύλινον παράπηγμα, περιέχει τὰ κάλλιστα τῶν μαρμαρίνων ἀγαλμάτων, ὅσα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὑρέθησαν. Τὸ πλεῖστον μέρος κατέχουσι τὰ λείψανα τῶν δύω ἀετωμάτων τοῦ Ὀλυμπιείου, οἷον ἐκ μὲν τοῦ ἀνατολικοῦ κορμὸς τοῦ Διός, Οἰνόμαος, ἵπποι τῶν ἁρμάτων τοῦ Πέλοπος καὶ Οἰνομάου, Κλάδεος καὶ Ἀλφειὸς (ἀκέραιοι οὗτοι)· ἐκ δὲ τοῦ δυτικοῦ τοῦ παριστῶντος τὴν κενταυρομαχίαν, Λαπίθαι, Κένταυροι συμπεπλεγμένοι ἐν μάχῃ, γυναικεῖαι μορφαὶ (Λαπιθῶν) κ.τ.λ. Τὰ ἔργα ταῦτα εἶνε σύγχρονα τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος, τεχνιτῶν ὀνομαστῶν καὶ γλυφίδος ἐπίσης μὲν ἀσφαλοῦς καὶ ἀριστοτεχνικῆς, ὀλιγώτερον δὲ λεπτουργικῆς καὶ ἀνεπιτηδεύτου. Ὥστε ἵνα ἀπολαύσῃ τις αὐτῶν τῆς καλλονῆς, ἐν ᾗ εὑρίσκονται σήμερον τοὐλάχιστον καταστάσει, εἶνε ἀνάγκη ὀλίγον νὰ μυωπῇ ἢ νὰ ἵσταται ὁπωσοῦν μακράν.—Δεύτερον ἔργον ἑλκύον τὸν θαυμασμὸν τοῦ θεατοῦ εἶνε ἡ περιβόητος *Νίκη τοῦ Παιωνίου*, ἡ ὀνομαζομένη παρὰ Παυσανίᾳ *ἐπὶ τῷ κίονι*. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη εὑρέθη οὐ μόνον αὐτή, σχεδὸν ἀκεραία, πλὴν τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ πολλῶν τριγωνικῶν τεμαχίων (σφονδύλων οὕτως εἰπεῖν) ἀποτελούμενον βάθρον, ἐφ' οὗ ἦν ἱδρυμένη, συμπεραίνεται ὅτι *κίων* παρὰ Παυσανίᾳ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν ὀνομάζεται κατὰ τὴν συνήθη σημασίαν, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ τριγωνικὸν βάθρον ἐφ' οὗ ἵστατο ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μόνου ποδός, ὡς μόλις ἄνωθεν καταπτᾶσα. Ἀξιοθαύμαστος εἶνε ἡ δεξιότης, δι' ἧς ἀπαραμίλλως ὁ καλλιτέχνης παρέστησε τὸν λεπτὸν μὲν καὶ ὀλιγόπτυχον χιτῶνα, ὅστις καταπνεόμενος ὑπὸ τῆς αὔρας προσαρμόζεται ἢ μᾶλλον προσκολλᾶται τοσοῦτον φυσικῶς καὶ ἀνεπαισθήτως, ὥστε ἀναδεικνύει πάσας τοῦ σφριγῶντος γυναικείου σώματος τὰς ἐξαισίους καλλονάς. Ἡ Νίκη θέλει ἀναφανῇ πολὺ ὡραιοτέρα ὅταν ποτὲ στηθῇ ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ κίονος καὶ μάλιστα ἐὰν εὐτυχήσῃ ν' ἀνακτήσῃ τὴν κεφαλήν της.

Ἀλλ' ἡ κορωνὶς οὐ μόνον τοῦ μουσείου τούτου, ἀλλὰ καὶ παντὸς τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ εὑρεθέντος καλλιτεχνικοῦ θησαυροῦ, ἴσως δὲ δὲν εἶνε τολμηρὸν νὰ εἴπῃ τις καὶ πάντων τῶν περισωθέντων ἡμῖν μνημείων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλυπτικῆς, εἶνε ὁ *Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους*, τὸ μόνον κειμήλιον ἐκ τῶν πολλῶν, ὅσα περιέκλειεν ὁ ναὸς τῆς Ἥρας, εὑρεθεὶς ἀκριβῶς παρὰ τὸ σωζόμενον βάθρον ἐφ' οὗ ἵστατο. Ὁ Ἑρμῆς οὗτος εἶνε ἐκεῖνος, ὃν ὁ Παυσανίας διὰ τῶν ἑξῆς μόνον λέξεων μνημονεύει· «χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ ἄλλα ἀνέθεσαν εἰς τὸ Ἡραῖον· Ἑρμῆν λίθου, Διόνυσον δὲ φέρει νήπιον, τέχνη δὲ ἐστι Πραξιτέλους.» Ὁ λακωνισμὸς οὗτος τοῦ Παυσανίου περὶ τοσοῦτον ἐξόχου καλλιτεχνήματος δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττῃ, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὁποῖα καὶ ὁπόσα ὅμοια ἢ καὶ θαυμαστότερα καλλιτεχνήματα εἶδεν ὁ περιηγητὴς χρυσελεφάντινα, χαλκᾶ καὶ λίθινα ἔν τε τῷ Ἡραίῳ καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ Ὀλυμπίᾳ! Ὁ Ἑρμῆς οὗτος εἶνε ὁ Ἑρμῆς *ὁ κουροτρόφος*· παριστᾷ δὲ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν παρέλαβεν ἤδη τὸν Διόνυσον, βρέφος ἀρτίως γεννηθὲν ἐκ τοῦ μηροῦ τοῦ Διός, ἵνα διατηρήσῃ μὲν αὐτὸν ἐπί τινα χρόνον ζῶντα, παραδώσῃ δὲ πρὸς περαιτέραν ἀνατροφὴν εἰς τὰς

Νύμφας τὰς ἐν τῷ ὄρει Νύσῃ διατριβούσας. Ἐπὶ μὲν τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος φέρει καθήμενον τὸ βρέφος ἐσπαργανωμένον μόλις τὰ κάτω κῶλα· ὁ δὲ δεξιὸς βραχίων εἶνε ἀνατεταμένος, διότι ἐκράτει, φαίνεται, διὰ τῆς δεξιᾶς ἄθυρμά τι, ὅπερ ἄνωθεν ἐπέδεικνυεν εἰς τὸ νήπιον ὁ Ἑρμῆς. Λέγομεν *φαίνεται*· διότι δυστυχῶς τὸ ἔργον τοῦτο δὲν διεσώθη καθ' ὅλα ἄρτιον· ἀλλ' ἐλλείπουσιν, αὐτοῦ ὁ δεξιὸς βραχίων κατὰ τὸ ἥμισυ, οἱ πόδες καὶ αἱ κνῆμαι κάτωθεν τῶν γονάτων, καὶ τοῦ νηπίου τὸ ὑπὲρ τὴν ὀσφὺν μέρος τοῦ σώματος. Καὶ ταύτην τὴν τελευταίαν ἔλλειψιν αἰσθάνεται πᾶς ὅστις φαντάζεται ὁποίαν χάριν θὰ εἶχε τὸ βρέφος ὁ Διόνυσος, προϋπόμενος ἢ διασκεδαζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ. Κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως τὸ ἄγαλμα διεσώθη ἀλώβητον· ἐκ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος οὐδὲ κόκκος μαρμάρου ἐξέλιπεν. Εἶνε δὲ καὶ ἡ ἐργασία λεπτὴ καὶ ἐπιμελής, ἀναδεικνύουσα τοσοῦτον ἔξοχον τὴν καλλονήν, ὥστε νὰ δύναται καὶ ἐπὶ τοῦ ἁπλουστάτου καὶ ἀμαθεστάτου τῶν ἀνθρώπων νὰ ἐμποιῇ ἐκείνην τὴν ἔκτασιν καὶ γοητείαν, ἣν μόνον ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης αἰσθανόμεθα. Ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν ἄλλο γλυπτικὸν ἔργον τῆς ἀρχαιότητος συναρπάζον οὕτω τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, εἰμὴ τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου καὶ τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ Μπελβεδέρε.

Τὸ τρίτον οἱονεὶ μουσεῖον περιέχει ῥωμαϊκῆς τέχνης ἔργα, ἀνδριάντας αὐτοκρατόρων καὶ ἄλλα τινὰ μνημεῖα χρήσιμα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἵνα μᾶλλον ἐξάρωσι τὴν καλλονὴν τῶν εἰρημένων.

Ἐν Ἀθήναις, 5 Ἰουνίου 1879. Ι. ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ.

Τῇ 10 τοῦ παρελθόντος Μαΐου ἐτελέσθη ἐν Κετίγνῃ πανηγυρικωτάτη ἡ βάπτισις νέου ἡγεμονόπαιδος. Περιγραφὴ τῆς τελετῆς ταύτης ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ν. Ἡμέρᾳ ὑπὸ τοῦ κατ' αὐτὴν παρευρεθέντος προξένου τῆς Ἑλλάδος, ἐν Σκόδρᾳ τῆς Ἀλβανίας, κ. Ε. Ι. Μαυρομμάτου, ἐξ ἧς ἀποσπῶμεν τὰ ἑπόμενα. Σ. τ. Δ

Βάπτισις ἡγεμονόπαιδος ἐν

ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΩι

Προσκληθέντες εἰς τὴν τελετήν, ἀνεχώρησαν ἐκ Σκόδρας τὴν ἑνάτην περὶ τὴν πρωΐαν, ἐπὶ ἰδιαιτέρου ἀτμοπλοίου τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας παρὰ τῷ ἡγεμόνι τοῦ Μαυροβουνίου μετὰ τῆς συζύγου του, ὁ τῆς Γαλλίας καὶ ὁ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἀπὸ Σκόδρας μέχρι Ῥιέκας διὰ τῆς λίμνης ἑξάωρον ταξείδιον εἶναι τόσῳ τερπνόν, τοσαύτην δ' ἀπαντᾷ τις κατ' αὐτὸ καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους ποικιλίαν καὶ μεγαλοπρέπειαν φύσεως, ὥστε καίτοι ἡ ἐποχὴ ἡμῶν δὲν εἶναι ἐπιῤῥεπὴς εἰς τὸν ῥωμαντισμὸν καὶ ἡμεῖς προώρως γηράσαντες ἢ πολυάσχολοι δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ παραδιδώμεθα εἰς τοιούτου εἴδους θαυμασμοὺς καὶ ἀφαιρέσεις, οὐχ ἧττον, καὶ ἄλλοτε καὶ ἐπ' ἐσχάτων, μόνος ἐπιχειρήσας τὸ ταξείδιον τοῦτο, δὲν ἠδυνήθην ν' ἀπαλλαγῶ τῆς ἐπηρείας τοῦ θεάματος καὶ ἄκων παρεδόθην εἰς παντοειδεῖς σκέψεις καὶ ὀνειροπολήματα. Τὴν φορὰν ὅμως ταύτην, εἴτε διότι ἑξάκις ἤδη διῆλθον τὸ ὡραῖον τοῦτο μέρος, εἴτε διότι πρῶτον ἤδη δὲν ἐταξείδευον μόνος, ἀλλ' ἐν ἀρίστῃ κοινωνίᾳ φίλων συνοδοιπόρων, δὲν ἀφῃρέθην, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν ἀναχωρήσεως ἡμῶν, ἔφιπποι μέχρι τοῦ ἀτμοπλοίου, ἐν φαιδραῖς ὁμιλίαις καὶ συζητήσεσιν ἀνεπαισθήτως διήλθομεν τὴν εἰς Ῥιέκαν ἀπόστασιν. Ἅμα πατήσαντες ἐκεῖ μαυροβουνιακὸν ἔδαφος, καθὸ θεωρούμενοι ὡς ξένοι τοῦ ἡγεμόνος, εὑρέθημεν ἀπέναντι ἡγεμονικῆς τῷ ὄντι φιλοξενίας. Ἵπποι καλοὶ καὶ σωματοφύλακες τοῦ ἡγεμόνος φέροντες τὰς ὡραίας καὶ περιχρύσους μαυροβουνίους στολὰς, ἀνέμενον ἡμᾶς ἐν Ῥιέκᾳ, ἵνα μᾶς μεταφέρωσι καὶ ὁδηγήσωσι κατὰ τὸ τρίωρον ἐκεῖθεν μέχρι Κετίγνης διάστημα. Ἡ φαιδρότης καὶ εὐθυμία παρηκολούθησεν ἡμᾶς εὐτυχῶς καὶ κατὰ τὴν ἐφ' ἵππων ταύτην ὁδοιπορίαν. Ἀλλ' ἡ ὁδὸς ἦτο τοσοῦτον δύσβατος καὶ ὁτὲ μὲν λίαν ἀνωφερὴς, ὁτὲ δὲ ἀποτόμως κατωφερὴς, ὥστε ἠναγκαζόμεθα πολλάκις καὶ ἔφιπποι νὰ ὑποβασταζώμεθα ὑπὸ δύο σωματοφυλάκων, ὧν αἱ χεῖρες, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἐπετήδευον ἁβρότητα, ἄφινον πάντοτε ἴχνη ἐπὶ τῶν ἁβρῶν βραχιόνων τῶν Ἀγγλίδων συνοδοιπόρων· διερχόμενοι δὲ τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτάτου μεταξὺ Ῥιέκας καὶ Κετίγνης ὄρους Φρανίτσα καὶ τοῦ καιροῦ ὄντος βροχεροῦ, ἐβαίνομεν πράγματι ἐντὸς πυκνῶν νεφῶν. Ἐκεῖθεν καὶ μίαν ὥραν περίπου πρὸ τῆς εἰς Κετίγνην ἀφίξεως ἡμῶν, ἠκούομεν τοὺς κανονοβολισμοὺς, οἵτινες, καθ' ἃ κατόπιν ἐμάθομεν, ἐῤῥίπτοντο πρὸς τιμὴν τοῦ ἀφικνουμένου τὴν ὥραν ἐκείνην ἀντιπροσώπου τοῦ μεγάλου δουκὸς διαδόχου. Φθάσαντες τέλος περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς Κετίγνην, εὕρομεν τὴν μικρὰν πρωτεύουσαν σημαιοστόλιστον. Ἐὰν πάντοτε ἡ κυριωτέρα ἐπασχόλησις τῶν Μαυροβουνίων, ἐν καιρῷ εἰρήνης, εἶναι τὸ νὰ περιδιαβάζωσιν ἐν τῇ πρὸ τῶν Ἀνακτόρων πλατείᾳ καὶ ὁδῷ, δύναταί τις νὰ φανταστῇ ὁποῖον πλῆθος διεσχίζομεν νῦν, ὅτε πανταχόθεν εἶχον συῤῥεύσει χάριν τῆς τελετῆς πιστοὶ ὑπήκοοι. Διαγγελεὺς δὲ τοῦ ἡγεμόνος, ὑποδεχθεὶς, ὡδήγησεν ἕκαστον ἡμῶν ἐν ἰδιαιτέρᾳ καὶ ἐπὶ τούτῳ παρασκευασθείσῃ οἰκίᾳ ἐκ τῶν ἀρίστων, μὴ ἐπιτρέψαντος τοῦ ἡγεμόνος νὰ κατοικήσωσι τὴν φορὰν ταύτην οἱ ξένοι του ἐν τῷ ξενοδοχείῳ. Μετ' ὀλίγον ἅπασαι αἱ οἰκίαι εἶχον φωταγωγηθῆ. Ἡμεῖς δὲ, ἀναπαυθέντες τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, εἰδοποιήθημεν τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον ὑπὸ διαγγελέως τοῦ ἡγεμόνος περὶ τοῦ προγράμματος τῆς τελετῆς, καθ' ὃ περὶ τὴν 10 ὥρειλον ἅπαντες νὰ συνέλθωσιν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις, ἐν μεγάλῃ στολῇ, τὴν ἑνδεκάτην δὲ θὰ μετέβαινον ἐκεῖθεν ἐν σώματι, ἵνα παραστῶσιν εἰς τὴν ἱεροτελεστείαν τοῦ βαπτίσματος, μετὰ τὸ πέρας τῆς

ὁποίας θὰ ἐπανήρχοντο ἐν τοῖς Ἀνακτόροις, ἵνα συγχαρῶσι τοῖς ἡγεμόσι, καὶ περὶ τὴν δωδεκάτην θὰ παρεκάθηντο εἰς ἐπίσημον πρόγευμα. Ὅθεν προελθόντες τὴν ταχθεῖσαν ὥραν, ὡδηγήθημεν ἐν ἰδιαιτέρᾳ αἰθούσῃ, ἔνθα μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη ὁ ἡγεμὼν μετὰ τῆς ἡγεμονίδος, τοῦ πρίγκιπος διαδόχου καὶ τῶν τριῶν ἐν Κετίγνῃ πριγκιπισσῶν. Ὁ ἡγεμὼν ἔφερε ῥωσικὸν μεγαλόσταυρον, τὸν σταυρὸν τοῦ λαιμοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τοὺς ἀστέρας τῶν κατὰ τὴν τελετὴν ἀντιπροσωπευομένων δυνάμεων, ἐν οἷς καὶ τὸν τοῦ Σωτῆρος. Ἡ ὡραία καὶ συμπαθὴς ἡγεμονὶς φέρουσα κομψὴν καὶ πλουσιωτάτην μαυροβουνίαν ἐνδυμασίαν, πάντοτε συμπαθὴς εἶχεν οὐχ ἧττον ὑποστῆ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ προσφάτου τοκετοῦ. Ὁ πρίγκιψ διάδοχος, ὀκταετὴς ἤδη τὴν ἡλικίαν, ἔχει λίαν ἐπιμεμελημένην ἀνατροφὴν, εὐμενέστατον τὸ ἦθος, φέρει τὸ ἐθνικὸν ἔνδυμα καὶ ἀπὸ τοῦδε σπάθην μαυροβουνίαν· ἡ δὲ θήρα εἶναι μία τῶν κυριωτάτων ἐπασχολήσεών του. Αἱ μικραὶ ἡγεμονίδες, φέρουσαι καὶ αὗται τὸ μαυροβούνιον ἔνδυμα, βαδίζουσι κατὰ τὴν καλλονὴν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς μητρός των. Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ θαλάμῳ διέκρινέ τις, ἐκτὸς τῶν ἐκ Σκόδρας ἐλθόντων ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἑλλάδος, τὸν κόμητα Σερεμέτιεφ, ἔκτακτον ἀπεσταλμένον καὶ ἀντιπρόσωπον τοῦ Μεγάλου δουκὸς διαδόχου τῆς Ῥωσίας καὶ ἀναδόχου τοῦ νέου ἡγεμονόπαιδος, τὸν ἐπιτετραμμένον τῆς Ῥωσίας ἐν Κετίγνῃ, τὸν παρὰ τῷ ἡγεμόνι πρεσβευτὴν τῆς Αὐστρίας καὶ τὸν ἐπιτετραμμένον τῆς Ἰταλίας, τὸν πρωθυπουργὸν καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν. Ἐκ δὲ τῶν Κυριῶν, τὴν σύζυγον τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς Ἀγγλίας, μόνην φέρουσαν εὐρωπαϊκὸν ἔνδυμα, τὴν θελκτικωτάτην καὶ ὡραιοτάτην σύζυγον τοῦ προέδρου τῆς Γερουσίας Πέτροβιτς, ἣν πρῶτον ἤδη ἐγνώρισα, καὶ ἧς ἡ θέα μοι ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἡγεμονὶς δὲν εἶναι ἡ μόνη ἀντιπρόσωπος μαυροβουνιακῆς καλλονῆς, τὴν Κυρίαν Πασέβιτς, εὐγενῆ Ῥωσίδα, λειτουργὸν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ ἀντιπροσωπεύουσαν τὴν σύζυγον τοῦ μεγάλου δουκὸς διαδόχου, τὴν μητέρα τοῦ ἡγεμόνος, γνησίαν καὶ ἀρχαϊκὴν Μαυροβουνίαν, καὶ ἐκλεκτήν τινα δεσποινίδα Ἐλβετὴν, παιδαγωγὸν τοῦ πρίγκιπος διαδόχου καὶ τῶν πριγκιπισσῶν.

Περὶ ὥραν ἑνδεκάτην περίπου, ἀκολουθοῦντες τὸ ἡγεμονικὸν ζεῦγος ἐξήλθομεν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν, ἔνθα ὡραία, μεγαλοπρεπὴς καὶ πρωτότυπος ἦτο ἡ ἄποψις. Ἐὰν ἡ ἐθιμοτυπία εἶναι ἡ αὐτὴ περίπου παρ' ἁπάσαις ταῖς αὐλαῖς, ἐὰν ἡ αὐλικὴ πολυτέλεια εἶναι πανταχοῦ μείζων ἢ ἐνταῦθα, οὐδαμοῦ ὅμως ἄλλοθι θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀπαντήσῃ τοιοῦτον πρωτότυπον καὶ γραφικὸν θέαμα, τοιοῦτον γόητρον ἐν τῇ μικρότητι, τοιοῦτον στενὸν σύνδεσμον μεταξὺ ἡγεμόνος καὶ τόπου. Αἱ χρυσοκέντητοι στολαὶ καὶ τὰ παράσημα τῶν παρισταμένων ξένων πεζοτάτην ἐνεποίουν ἐντύπωσιν καὶ ἠμαυροῦντο ἐνώπιον τοῦ παραστήματος καὶ τῶν λαμπρῶν καὶ γραφικῶν στολῶν τῶν ἐπισημοτήτων τοῦ Μαυροβουνίου. Οὐδεὶς ἔλειπε τὴν φορὰν ταύτην· πάντες δ' ἔσπευσαν μετ' εὐλαβείας καὶ μετ' ἀδόλου ἐνθουσιασμοῦ νὰ περιστοιχίσωσι τὸν ἡγεμόνα των, ὅστις εὐμενῶς καὶ προσηνῶς, ἀλλὰ καὶ ἡγεμονικῶς συνάμα, τοῖς πᾶσι προσεφέρετο. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαν καθίστα τὴν ἄποψιν τῆς ὁμηγύρεως ἡ παρουσία δώδεκα προκρίτων Τούρκων καὶ Τουρκαλβανῶν, ἀντιπροσωπευόντων τὸν τουρκικὸν πληθυσμὸν τῶν προσαρτηθέντων ἐσχάτως τῷ Μαυροβουνίῳ μερῶν, φερόντων τουρκικὰ παράσημα, διαφόρους ἐθνικὰς στολὰς καὶ τὸ φέσιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, κατὰ τὰ ἔθιμά των, ἐνῷ πάντες οἱ λοιποὶ ἵσταντο ἀσκεπεῖς.

Τῇ ἑνδεκάτῃ ἀκριβῶς ὥρᾳ παρέδωκεν ὁ ἡγεμὼν τὸν νέον πρίγκιπα τῇ δεσποινίδι Πασέβιτς καὶ τῷ κόμητι Σερεμέτιεφ καὶ ἔμεινε μετὰ τῆς ἡγεμονίδος ἐν τοῖς Ἀνακτόροις. Ἅπαντες δὲ οἱ λοιποὶ, ἡγουμένου τοῦ πρίγκιπος διαδόχου, τῶν Κυριῶν, τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ μεγάλου δουκὸς καὶ τῆς μεγάλης δουκίσσης, τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων δυνάμεων καὶ τῶν ἐπισημοτήτων τοῦ τόπου κατέλιπον τὰ Ἀνάκτορα, καὶ ἀπείρου πλήθους ἀκολουθοῦντος, διηυθύνθησαν εἰς τὸν ἐν τῷ ἱστορικῷ μοναστηρίῳ τῆς Κετίγνης ναόν. Ἡ συνοδία ἐπορεύετο ἐν τῷ μέσῳ δύο ταγμάτων παρατεταγμένων καὶ παρουσιαζόντων ὅπλα. Οἱ στρατιῶται εἶχον ἀρειμάνιον παράστημα καὶ τέλειον ὁπλισμόν· ἡ δὲ μουσικὴ ἐπαιάνιζε τὸν ἐθνικὸν ὕμνον. Πᾶσαι δὲ αἱ ἀνωτέρω περιστάσεις ἀπερρόφουν οὕτω τὴν προσοχὴν, ὥστε οὐδεὶς προσεῖχε τῇ πιπτούσῃ ῥαγδαίᾳ βροχῇ. Ἄλλως καὶ ἡ μεταξὺ Ἀνακτόρων καὶ Ἐκκλησίας ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη. Ἐπὶ τῶν προθύρων δὲ τῆς ἱστορικῆς Ἐκκλησίας ἐδέχθη τὸν νεογέννητον πρίγκιπα ὁ Μητροπολίτης Μαυροβουνίου. Ἀφοῦ δὲ ἐγένετο ἡ συνήθης ὡς παρ' ἡμῖν ἱεροτελεστία τοῦ βαπτίσματος, ἐπανήλθομεν κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν εἰς τὰ Ἀνάκτορα, ἵνα συγχαρῶμεν τῷ ἡγεμόνι καὶ παραδώσωμεν αὐτῷ ἤδη τὸν υἱόν του Μίρκον (Δημήτριαν) δοῦκα τῆς Γράχωβας καὶ τῆς Ζέτας.

Ἄπειρον πλῆθος ἐνθουσιωδῶς καὶ ἐπανειλημμένως ἐζητωκραύγαζεν ὑπὸ τὰ Ἀνάκτορα ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς οἰκογενείας του. Οἱ Βοεβόδαι εὐλαβῶς ἠσπάζοντο τὰς χεῖράς του· οἱ δὲ ξένοι, συγχαίροντες, περιώριζον τὸ εὐχάριστον τοῦτο καθῆκον εἰς τὴν ὡραίαν χεῖρα τῆς ἡγεμονίδος. Τῇ 12 δὲ ἀκριβῶς ὥρᾳ παρετέθη ἐκλεκτὸν πρόγευμα εἰς 36 συνδαιτυμόνας. Ἐν τοῖς προσώποις δὲ τῶν συνδαιτυμόνων τούτων ἠδύνατό τις νὰ ἀναγνώσῃ καὶ σπουδάσῃ τὴν πρὸ 40 ἐτῶν καὶ

τὴν ζῶσαν ἤδη ἱστορίαν τοῦ Μαυροβουνίου. Ἐκεῖ ἔβλεπέ τις ἀρχαίους Βοεβόδας καὶ ἄνδρας, οἵτινες, ἀφοῦ πολυειδῶς ἐπετέλεσαν τὸ ὑπὲρ πατρίδος καθῆκόν των, ἐν ἀπομαχίᾳ διατελοῦσιν ἤδη, τιμώμενοι καὶ ἀγαπώμενοι, ἀλλ' οὔτε συντάξεις λαμβάνοντες, οὔτε δημόσια ὑπουργήματα ἐπιζητοῦντες, ὑπομιμνήσκοντες δὲ παρωχηκυῖαν δυστυχῶς ἀνεπιστρεπτεὶ δι' ἡμᾶς ἐποχήν. Διέκρινέ τις μεταξὺ αὐτῶν τὴν ἀρχαϊκὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ φυσιογνωμίαν τοῦ πενθεροῦ τοῦ ἡγεμόνος Βούκοτιτς, πρὸ 20 ἤδη ἐτῶν πρωτεύσαντος εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων πολέμους, τὸν Μπόζο Πέτροβιτς καὶ Ῥάδονιτς, περὶ ὧν ἔγραψα ἤδη ἄλλοτε τὰ δέοντα, τὸν Μητροπολίτην, οὗ τὸ ἀξίωμα πρὸ 30 ἔτι ἐτῶν ἦτο τὸ πρῶτον ἐν Κετίγνῃ, ἀλλ' ὅπερ ἐπισκιάζεται σήμερον ἐντελῶς ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τοῦ ἡγεμόνος, τὸν Παππᾶ Ἠλίαν Πλάμενατς, ἱερέα ἄλλοτε, ἀλλ', ὡς καὶ πάντες οἱ ἱερεῖς τοῦ Μαυροβουνίου, φέροντα τὸν σταυρὸν ἐν εἰρήνῃ καὶ τὴν ῥομφαίαν ἐν πολέμῳ, ἐγκαταλιπόντα ἐπὶ τέλους ὁριστικῶς τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα, διακριθέντα ἐν τοῖς τελευταίοις πολέμοις καὶ ἤδη ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἐπιτηδειότατον κυβερνήτην, τὸν Ἀλβανομαυροβούνιον Μάρκον Μιλᾶν, ἐκ τῆς τέως προσαρτηθείσης τῷ Μαυροβουνίῳ ἐπαρχίας τῆς Ἀλβανίας Κοῦτσι, ἀριστεύσαντα κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους καὶ τρόμον ἐμπνεύσαντα τοῖς Τούρκοις. Ἀνταλλαγεισῶν δὲ μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ κόμητος Σερεμέτιεφ προπόσεων ὑπὲρ τῆς αὐτοκρατορικῆς καὶ ἡγεμονικῆς οἰκογενείας, ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς αἰθούσας καὶ ἀφοῦ ἐθεάθημεν ἀπὸ ἐξώστου τὸν ἐθνικὸν χορὸν τῶν Μαυροβουνίων, ὅστις οὔτε εὔμορφος, οὔτε χαρίεις εἶναι, ἀλλ' ἀπαιτεῖ πολλὴν εὐκαμψίαν καὶ διαδηλοῖ τὸν στρατιωτικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους, ἀποχωρήσαντος τοῦ ἡγεμόνος, ἐπανήλθομεν καὶ ἡμεῖς οἴκαδε.

Μετὰ μεσημβρίαν ξένοι καὶ ἐντόπιοι διηνύσαμεν τὰς ὥρας ἐν ἀμοιβαίαις ἐπισκέψεσι. Ἰδίως δ' εὐχαρίστους διήλθομεν ὥρας παρὰ τῇ διευθυντρίᾳ τοῦ σπουδαίου ἐν Κετίγνῃ ῥωσικοῦ παρθεναγωγείου, ἐν ᾧ φοιτῶσι μαθήτριαι καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων οἰκογενειῶν τῆς Δαλματίας, παρὰ τῇ θελκτικῇ Κυρίᾳ Μπόζο Πέτροβιτς, ἥτις καίτοι οὐδέποτε κατέλιπε τὴν Κετίγνην, ἀλλ' ἔλαβε μόνον τὴν ἀνατροφήν της ἐν τῷ ῥηθέντι ῥωσικῷ παρθεναγωγείῳ, θὰ ἠδύνατο νὰ διακριθῇ καὶ μεταξὺ τῆς ἐκλεκτοτάτης κοινωνίας, καὶ παρὰ τῷ Μητροπολίτῃ, ὅστις ἰδίως μοι ἐξέφρασε θερμὰ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος αἰσθήματα. Περὶ δὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἔλαβον καὶ πάλιν ἀφορμὴν νὰ θαυμάσω τὸν σύνδεσμον καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν ἡγεμόνα, καὶ τὸν διάφορον καὶ πρωτότυπον τρόπον τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῶν. Ὅταν ὁ ἡγεμὼν δὲν εὑρίσκηται ἐν καλῇ ψυχικῇ διαθέσει ἢ ὅταν ῥητῶς ἐκφράζῃ τοιαύτην ἐπιθυμίαν, ἐξέρχεται εἰς τὸν περίπατον μόνος μετά τινος Βοϊβόδα ἢ ὑπασπιστοῦ του. Ἄλλως, ὅταν δὲν ἐκδηλοῖ τοιαύτην θέλησιν, κατ' ἔθος ἅπαντες οἱ παρατυγχάνοντες τὸν παρακολουθοῦσιν. Οὕτω δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐξηρχόμεθα οἰκίας τινὸς μετὰ τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς Ἀγγλίας, ὅτε εἴδομεν μακρόθεν τὸν ἡγεμόνα, φαιδρὸν καὶ περιστοιχιζόμενον ὑπὸ δύο ἢ τριῶν Βοεβοδῶν, νὰ ἐξέρχηται τῶν Ἀνακτόρων· ἀμέσως καὶ ὡς ἐὰν εἶχε δοθῇ σύνθημά τι, ἅπαντες οἱ Βοεβόδαι, οὓς ἀπήντα καθ' ὁδὸν, καὶ αἱ ἐπισημότητες ἔσπευδον νὰ ἀσπασθῶσιν εὐλαβέστατα καὶ φυσικώτατα τὴν χεῖρά του καὶ νὰ τὸν περιστοιχίσωσι, καταλαμβάνοντες ὄπισθεν τοῦ ἡγεμόνος τὴν προσήκουσαν ἑκάστῳ θέσιν, ἅπαν δὲ τὸ πλῆθος προσετέθη βαθμηδὸν εἰς τὴν συνοδίαν, οὐχὶ ἐκ περιεργίας, ὡς πανταχοῦ συμβαίνει, ἀλλὰ κατὰ βῆμα καὶ ἐν σοβαρότητι, νομίζον ὅτι, περιστοιχίζον οὕτω τὸν ἡγεμόνα του, ἐκπληροῖ τὸ μᾶλλον εὐχάριστον καθῆκον. Παρασυρθέντες δὲ καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τοῦ ἔθους τούτου καὶ τοῦ ῥεύματος, ἠθελήσαμεν νὰ προστεθῶμεν εἰς τὴν συνοδίαν τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐξαιρετικῇ ἀμέσως ἐδόθη ἡμῖν παρ' αὐτῷ θέσις. Ὁ τοιοῦτος τοῦ ἡγεμόνος περίπατος ἔχει μὲν πολὺ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβάλλον, ἀλλὰ καὶ τὸ θεατρικὸν συνάμα δι' ὅσους ἐπιπολαίως πως κρίνουσι τὰ τοιαῦτα καὶ ἀγνοοῦσι τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ τόπου. Ἀλλ' ὅταν γνωρίζῃ τις τὰ ἔθιμα τοῦ Μαυροβουνίου, τὴν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἡγεμόνα, τὴν φύσιν τῆς σλαβικῆς φυλῆς, εἴδωλόν τι πάντοτε ἐπιζητούσης, εὑρίσκει καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ ταύτῃ φυσικωτάτην ἐκδήλωσιν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ κυριώτατον μέρος τῆς δυνάμεως τοῦ ἔθνους.

Ἐξακολουθοῦντες δὲ νὰ θεωρώμεθα ὡς ξένοι τοῦ ἡγεμόνος, καὶ τὸ ἑσπέρας καὶ τὴν ἐπαύριον κατὰ τὸ πρόγευμα καὶ γεῦμα διήλθομεν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις. Ἐν στενοτέρῳ ἤδη κύκλῳ, εὐρύτερον ἠδύνατό τις νὰ συναναστραφῇ καὶ ὁμιλήσῃ μετὰ τῶν διαφόρων τοῦ Μαυροβουνίου ἐπισημοτήτων . . . .

Μετὰ τριῶν περίπου ἡμερῶν διαμονὴν τὴν 12 περὶ τὴν πρωΐαν, δι' ὡραιοτάτης ἡμέρας, κατελίπομεν τὴν Κετίγνην, εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε ἀποκομίζοντες εὐαρέστους ἐντυπώσεις. Διὰ τῆς αὐτῆς δὲ ὁδοῦ ἐπανελθόντες εἰς Ῥιέκαν, μετ' εὐχαρίστου ἐκπλήξεως εἴδομεν μετ' ὀλίγον, ἐλθόντας ἐκ Σκόδρας πρὸς προϋπάντησιν ἡμῶν, φίλους τινάς, συνοδεύοντας τὴν μητέρα καὶ γυναικαδέλφην τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς Ἀγγλίας καὶ τὴν σύζυγον τοῦ προξένου τῆς Γαλλίας. Ἐν μείζονι δὲ ἤδη κοινωνίᾳ καὶ πολλὰ ἔχοντες νὰ διηγηθῶμεν πρὸς ἐκείνους, ὧν ὁ μονήρης ἐν Σκόδρᾳ βίος αὐξάνει τὸ φύσει φιλοπερίεργον τοῦ χαρακτῆρος, φαιδρῶς καὶ εὐθύμως διηνύσαμεν τὸν ἐκ Ῥιέκας εἰς Σκόδραν πλοῦν καὶ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐπανήλθομεν εἰς τὰ ἴδια.

ΣΠΟΥΔΑΣΤΟΥ ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ

Γ'

Ἐν Μονάχῳ, τὴν 19 Ἰουνίου 1879.

Καλοκαιρινὸς χειμών.—Ἡ πρώτη Μαΐου καὶ ἡ σύνοδος τῶν μαγισσῶν.—Ὁ τράγος τοῦ αὐλικοῦ ζυθοποιείου.—Ἐκθέσεις ἀνθέων.—Σχολείων ἑορταί.—Ἡ πεντηκονταετηρὶς τῶν γάμων τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας.—Θαλία σπουδαστῶν.

—

Τὴν ὥραν, καθ' ἣν γράφω ὑμῖν τὴν παροῦσαν βροχὴ ῥαγδαία μαστίζει τὰς ὑέλους τῶν παραθύρων μου, καὶ ἀγρία μυκᾶται ἔξω ἡ καταιγίς. Καὶ ὅμως ὁ Ἰούνιος βαίνει πρὸς τὸ τέρμα του, αἱ καστανέαι καὶ αἱ φιλύραι τοῦ *ἀγγλικοῦ κήπου* ἔχουσι πυκνὰ φυλλώματα, καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Ἴσαρ κοσμοῦσι πολυανθεῖς πασχαλέαι καὶ νυμφαῖαι, πρὸ πολλοῦ δὲ ἦλθον αἱ χελιδόνες, αἵτινες βεβαίως οὐδαμῶς ἀνέμενον τηλικαύτην τῶν ἐλπίδων των διάψευσιν. Ἂν δὲ τοσούτῳ δριμὺς ἐπῆλθεν ὁ Ἰούνιος, ὁποῖος ἦν ὁ μὴν τῶν ἀνθέων, ὁ ποιητικὸς Μάιος; Αἱ ἐφημερίδες ἀνέφερον ὅτι ὄρη πάγων, ἐξωθηθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐκ τοῦ βορείου πόλου πρὸς τὰς γερμανικὰς ἀκτάς, ἐπήνεγκον τὴν ἀσυνήθη ταύτην χειμασίαν. Ὅπως ἂν ᾖ, πόσον ἀληθὴς καὶ εὔλογος φαίνεται ἡ δοξασία τῶν γερμανῶν τοῦ μεσαίωνος, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι ἡ πρώτη τοῦ Μαΐου ἦν ἡμέρα ὡρισμένη οὐχὶ διὰ νὰ δρέπωσιν ἄνθη οἱ ἐρωτόληπτοι, ἀλλὰ διὰ τὰς μαγίσσας καὶ τοὺς μάγους, οἵτινες, συνερχόμενοι τὴν νύκτα εἰς κορυφὰς ὀρέων, συνεκρότουν τὰς καταθονίους αὐτῶν συνόδους, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σατανᾶ! Καὶ πῶς νὰ μὴ ἀποδώσωσιν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ διαβόλου τοῖς ὀπαδοῖς αὐτοῦ χορηγουμένην ἐξουσίαν τοῦ ἐπιφέρειν χάλαζαν καὶ δυςκρασίας ἀέρων, βλέποντες ἴσως, ὡς εἴδομεν πολλάκις ἐφέτος τὸν Μάιον οἱ ἐν Μονάχῳ, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ συλλήβδην πάσας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους ἐκτὸς τοῦ ἔαρος; Τὸν χειμῶνα διεδέχετο φθινόπωρον καὶ τοῦτο πάλιν θέρος· τὴν πρωΐαν χιὼν ἐκάλυπτε τὰς ὁδούς, μετὰ μεσημβρίαν δὲ καύσων ἀφόρητος, ἐπήρχετο πρὸς δικαιολογίαν ἴσως τῆς ἐπικλήσεως τῶν *Νέων Ἀθηνῶν*, ἣν φέρει ὑπερηφάνως τὸ Μόναχον, καὶ ἣν οὐδαμῶς δικαιολογοῦσι τὰ ψυχρὰ καὶ ἄμοιρα χάριτος καὶ πρωτοτυπίας οἰκοδομήματα αὐτοῦ.

* * *

Καὶ ὅμως ἑωρτάσθη καὶ ἐνταῦθα ἡ πρώτη τοῦ Μαΐου καὶ ἑωρτάσθη, ὡς πᾶσαι ἐν Μονάχῳ αἱ ἑορταὶ διὰ σπονδῶν ζύθου. Τὸ *Ζυθοποιεῖον τῆς αὐλῆς*, τὸ πασίγνωστον καὶ δημοτικώτατον **Hofbräuhaus**, ἣν πλῆρες ἑκατοστύων θαμώνων, κοσμούμενον δὲ διὰ χλοερῶν κλάδων, ἐλατῶν καὶ πίτυων, ἐφαίνετο ὡσεὶ προςπαθοῦν νὰ ἐξαλείψῃ τὰς ἐκ τῆς χιόνος ἐντυπώσεις καὶ νὰ πείσῃ τὸν κόσμον ὅτι ἦλθεν ὁ μὴν τῶν ἀνθέων. Τὸ Αὐλικὸν ζυθοποιεῖον, ἰδιοκτησία νομίζω τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας, καὶ τὸ προσοδοφορώτατον τῶν κτημάτων τοῦ στέμματος—διότι ἀποφέρει ἐτησίως εἰσόδημα καθαρὸν διακοσίων πεντήκοντα χιλιάδων περίπου δραχμῶν—εἶναι οἰκοδόμημα παλαιότατον, ἀριθμοῦν αἰώνων ὅλων βίον, καὶ σχεδὸν συνομήλικον αὐτῆς τῆς πόλεως. Ὑπὸ τοὺς χαμηλοὺς τῆς αἰθούσης αὐτοῦ θόλους, κάθηνται παρὰ ξυλίνας σκωληκοβρώτους τραπέζας ζυθοβαρεῖς συμπόται, ἔχοντες πρὸ αὐτῶν λαγήνους ζύθου, ἐν ᾧ οἱ πόδες των πλέουσιν ἐν τῷ βορβόρῳ. Βλέπων τὰς μορφὰς τῶν κραιπαλούντων θαμώνων, ἀμυδρῶς σκιαγραφουμένας ἐν μέσῳ πυκνῶν νεφῶν καπνοῦ, νομίζεις ὅτι παρίστασαι ἐν τελετῇ τινι διονυσιακῶν ὀργίων, ἣν ἐκ τῶν τάφων ἐξελθόντα ἑορτάζουσι φάσματα σιληνῶν καὶ μαινάδων. Ἔξω, ἐν τῇ αὐλῇ, τὸ θέαμα εἶναι κάπως φαιδρότερον· οἱ συμπόται ἵστανται ὄρθιοι κρατοῦντες ἀνὰ χεῖρας τὰς λαγήνους, καὶ φαίνονται ὡσεὶ σπεύδοντες νὰ γευθῶσι τοῦ θαυμαστοῦ ποτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ πέλθωσι τὴν ταχίστην ἐκ τοῦ πανδαιμονίου ἐκείνου. Ἐν τινι αὐτοσχεδίῳ σκιάδι τρεῖς ἢ τέσσαρες μουσικοὶ παιανίζουσι βακχικὰ ἄσματα, ἅτινα ἐν χορῷ συνοδεύουσιν οἱ παριστάμενοι. Διότι ἡ τελετὴ εἶναι ἐξαιρετική, καὶ κατὰ τὰς πρώτας δεκαπέντε τοῦ Μαΐου ἡμέρας κιρνᾶται ἐν τῷ Αὐλικῷ ζυθοποιείῳ ὁ κατ' ἐξοχὴν ζύθος, *τράγος* (Bock) τοὐπίκλην.—Οἱ φιλόλογοι ἐρίζουσι περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ὀνομασίας ταύτης, οἱ πλεῖστοι δὲ συμφωνοῦσιν ὅτι παρεφθάρη κατ' ἀστείαν παρανόησιν ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως **Einbeck**, ἔνθα τὸ πρῶτον κατεσκευάσθη. Ἀλλ' ὅμως ἡ τοῦ λαοῦ ἐτυμολογία ἴσως στηρίζεται ἐπὶ λόγων ἰσχυροτέρων, ἀναμιμνήσκουσα τοὺς τράγους καὶ τὰ τραγικὰ θεάματα τῶν διονυσιακῶν ἑορτῶν. Ὁπωσδήποτε τὸ ἐνδιαφέρον ἐν τῷ ζύθῳ τούτῳ δὲν εἶναι ἡ παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος, ἀλλ' ἡ ποιότης αὐτοῦ, καὶ ὁμολογουμένως τὸ Αὐλικὸν ζυθοποιεῖον ἐτήρησεν αὐτὴν ὡς ἦν τὸ πάλαι, ὡς ἐπίσης ἐτήρησεν ἀμετάβλητον τὸ μεσαιωνικὸν κατάστημα ἐν τῇ παλαιᾷ αὐτοῦ μορφῇ καὶ τῇ προαιωνίᾳ ὑπαρότητι. Ὑποθέτω δὲ ὅτι οὐκ ὀλίγοι τῶν τακτικῶν θαμώνων θὰ φρίττωσι καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ ἰδέᾳ βελτιώσεως τῶν καθεστώτων, δι' ἧς ἀντὶ τοῦ συφορβείου, ἐν ᾧ ῥοφᾶται ἐξαίσιος ζύθος, θὰ ἔχωσι πολυτελέστατα ἐσκευασμένον κατάστημα, ἐν ᾧ ὑπὸ βελλαδοφόρων καὶ καθαρίων θεραπόντων θὰ προσφέρηται ἐντὸς κομψῶν ποτηρίων νόθον καὶ ἄνοστον ποτόν.

* * *

Ἀλλ' αἱ τελεταὶ αἱ γενόμεναι ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τῆς καλῆς τοῦ ἔτους ὥρας δὲν περιορίζονται εἰς τὴν τραγοποσίαν ἐκείνην, θὰ ἤμεθα δὲ λίαν ἄδικοι, εἰ μὴ ἐποιούμεθα μνείαν καὶ ἄλλων εὐγενεστέρων καὶ μᾶλλον ἐμπρεπόντων εἰς ἔθνος μέγα καὶ πεφωτισμένον. Αἱ ἐκθέσεις τῶν ἀνθέων καὶ αἱ τῶν σχολείων ἑορταὶ κατέχουσι τὴν πρώ-

την τάξιν. Ἐν ταῖς ἐκθέσεσι τῶν ἀνθέων, πρὸ τῆς ἀμυθήτου αὐτῶν πληθύος ἀδύνατον νὰ μὴ θαυμάσῃ τις τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοπονίαν τῶν κηπουρῶν, οἵτινες μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας κατορθοῦσι νὰ παλαίωσι κατὰ τοῦ ἀχαρίστου αὐτῶν κλίματος. Ὁ δ' εὐτυχήσας νὰ συμμετάσχῃ σχολικῆς τινος ἑορτῆς τοῦ Μαΐου καὶ νὰ συνοδεύσῃ τοὺς εὐθύμους ὁμίλους τῶν παίδων ἐν ταῖς ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τοῖς χωρίοις ἐκδρομαῖς αὐτῶν, νὰκούσῃ τὰς ἀφελεῖς ἐντυπώσεις καὶ τοὺς περιέργους διαλόγους αὐτῶν, παύει ἀπορῶν ἐπὶ τῇ ἐπιστημονικῇ τῆς Γερμανίας προόδῳ καὶ κατανοεῖ τὴν τεραστίαν ἐπενέργειαν, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς βελτιώσεως τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς καθόλου μορφώσεως τοῦ ἔθνους ἐκπαίδευσις ἀγαθὴ καὶ εὐμέθοδος. Ἐν ἐκπαιδεύσει, σκοπούσῃ πρωτίστως τὴν μετάδοσιν εἰς τὸν μαθητὴν ὅσῳ τὸ δυνατὸν πλειόνων θετικῶν γνώσεων, σπουδαιότατον θεωρεῖται ἡ στενωτέρα σαφήνεια καὶ γνωριμία αὐτοῦ μετὰ τῆς φύσεως, ἣν λίαν ἀτελῶς τὰ παιδία προπάντων τῶν πόλεων γνωρίζουσιν. Ἐν ᾧ δὲ συγχρόνως ὁ καθαρὸς ἀὴρ καὶ τὰ ἐν ὑπαίθρῳ παίγνια ζωογονοῦσι τὸ πνεῦμα, ὁ διδάσκαλος ἐπιλαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας ἵνα ἐξασκήσῃ τὸ πνεῦμα αὐτῶν δι' ἐρωτήσεων καταλλήλων καὶ εὐαρέστου συνδιαλέξεως. Ἐπέχει δ' ὁ διδάσκαλος παρὰ τοῖς παιδίοις τόπον πατρὸς ἅμα καὶ φίλου, ἀπολαύων ἐπίσης παρ' αὐτῶν εἰς ἀντάλλαγμα ἀγάπης ἐγκαρδίου καὶ ἀνεπιβλήτου σεβασμοῦ.

* * *

Ἀπὸ τῶν ἑορτῶν τοῦ Μαΐου ἔλθωμεν εἰς τὰς τοῦ Ἰουνίου, τοῦ πλουσιωτάτου εἰς τελετὰς θρησκευτικὰς καὶ λιτανείας. Εἰς ταύτας προσετέθη ἐφέτος καὶ ἑορτὴ πολιτική, σπανία καὶ ἔκτακτος, ἢ μᾶλλον ἑορτὴ οἰκογενειακή, ἧς κατὰ μέγα μέρος συμμετέσχε τὸ ἔθνος. Τὴν **11** Ἰουνίου συνεπληροῦτο πεντηκονταετηρὶς ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν γάμων τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Γερμανίας. Ἐπανηγυρίσθησαν δέ, ὡς συνειθίζεται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, οἱ χρυσοῖ καλούμενοι γάμοι, τὴν δὲ πανήγυριν ταύτην, ἣν ὀλίγιστα ζεύγη συζύγων ἠτύχησαν νὰ τελέσωσιν, ἀπεφάσισαν σύμπασαι αἱ πόλεις τοῦ γερμανικοῦ κράτους νὰ λαμπρύνωσι διὰ τῆς συμμετοχῆς των.

Εἴπομεν ὅτι μέρος τοῦ ἔθνους ἐπανηγύρισε τὴν ἑορτὴν ταύτην, καὶ ἀναμφιβόλως ὁ λαὸς δὲν ἔχῃ ἀφορμὰς νὰ ᾖ εὐχαριστημένος ἐκ τῆς παρούσης καταστάσεως τοῦ τόπου. Ἂν οἱ ἀρχαῖοι Ῥωμαῖοι ἐζήτουν *ἄρτον καὶ θεάματα*, ὁ γερμανικὸς λαὸς ζητεῖ ἄρτον μόνον, ἡ δὲ πολιτικὴ τοῦ Βισμαρκ ἀντὶ τούτου παρέχει αὐτῷ ἑορτὰς πενιχρὰς καὶ νέους φόρους. Μετὰ τὴν καθμείαν νίκην τοῦ **1871** ἡ Γερμανία φαίνεται καμπτομένη ὑπὸ τὸ βάρος τῆς σιδηρᾶς πανοπλίας, ἣν εἶναι ἠναγκασμένη νὰ φέρῃ, τάχιον δ' ἢ βράδιον, ἐξηντλημένη καὶ ἀποκαμοῦσα θὰ ποδώσῃ ἄνευ πάλης εἰς τὴν ἰσχυρὰν καὶ ἀκμαίαν αὐτῆς γείτονα, ὅσα διὰ βαρειῶν θυσιῶν κατέκτησεν. Ὁ εἰςρεύσας χρυσὸς τῶν δισεκατομμυρίων, ἀναλωθεὶς οὐχὶ εἰς ἐπίρρωσιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους, ἀλλ' εἰς πυρίτιδα καὶ πυροβόλα, ἐπήνεγκε πενίαν ἀφόρητον, ἡ δὲ γερμανικὴ βιομηχανία καιρίως προςβληθεῖσα καὶ ὁσημέραι φθίνουσα, ὑπέστη σπουδαίαν ἧττα ἐν Φιλαδελφίᾳ καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ παρουσιασθῇ ἐν τῇ παρισινῇ ἐκθέσει.

Οἱ τελευταῖοι μῆνες ἱκανὰ παρέσχον ἡμῖν θεάματα ἡγεμονικῶν οἰκογενειακῶν ἑορτῶν. Ἐν ᾧ ἐν Ἀμστελοδάμῳ ἐτελοῦντο μεγαλοπρεπέστατα οἱ γάμοι τοῦ βασιλέως τῆς Ὁλλανδίας, ἐν Βιέννῃ συγχρόνως σχεδὸν ἐπανηγυρίζοντο μετὰ πρωτοφανοῦς πομπῆς οἱ ἀργυροῖ γάμοι, ἤτοι ἡ πεντεκαιεικοσαετηρὶς τῶν γάμων τοῦ βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας. Ἐν Βερολίνῳ δὲν ἀνεπτύχθη τοσαύτη λαμπρότης· ὄντως δὲ βασιλικῶς φερόμενος ὁ γηραιὸς αὐτοκράτωρ, ἀντὶ νὰ ἀναλώσῃ εἰς τοιαύτας ματαίας ἐπιδείξεις, ὥρισεν ἱκανὸν ποσὸν ὑπὲρ ἱδρύσεως εὐεργετικῶν καταστημάτων. Ἡ ἑορτὴ περιωρίσθη κυρίως εἰπεῖν μόνον εἰς ἐκκλησιαστικὰς δοξολογίας, εἰς παρέλασιν τῶν σπουδαστῶν, εἰς φωτοχυσίας καὶ εἰς φορτία συγχαρητηρίων.

Τὸ Μόναχον ἑώρτασεν ἐπίσης, ὡς αἱ ἄλλαι γερμανικαὶ πόλεις τὴν ἡμέραν ταύτην. Ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ ἐψάλη δοξολογία, αἱ δ' ὁδοὶ πᾶσαι ἦσαν σημαιοστόλιστοι. Κυρίως ὅμως ἡ ἑορτὴ ἐγένετο τὴν ἑσπέραν ἐν τῷ Ζυθοποιείῳ τοῦ Σωτῆρος, ἔνθα οἱ συρρεύσαντες τρισχίλιοι περίπου πάσης τάξεως κάτοικοι τοῦ Μονάχου, ἀντὶ τοῦ ἐξαντληθέντος *σωτῆρος* περιωρίσθησαν νὰ πίωσι ζύθον κοινὸν εἰς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς αὐτοκρατείρας.

* * *

Ἀλλὰ καὶ οἱ σπουδασταὶ τοῦ ἐνταῦθα Πανεπιστημίου δὲν ὑστέρησαν τῶν ἄλλων. Διοργανώσαντες θαλίαν (**Commers**), διεσκεύασαν καταλλήλως εὐρυτάτην αἴθουσαν ἑνὸς τῶν ἐνταῦθα ξενοδοχείων. Τῆς θαλίας μετέσχον μόνον οἱ σπουδασταὶ τῶν *σωματείων* καὶ οἱ *ἀφανεῖς*, ὡς ἀποκαλοῦνται οἱ μὴ εἰς τοιαῦτα ἀνήκοντες, ἀλλ' ἀπεκλείσθησαν πάντα τὰ μέλη φοιτητικῶν *συνδέσμων*, διότι ταῦτα τῆς περιφρονήσεως καὶ τοῦ οἴκτου μόνον εἰσὶν ἄξια παντὸς σεβομένου ἑαυτὸν φοιτητοῦ σωματείων, ἀφ' οὗ οἱ τῶν συνδέσμων κανονισμοὶ ἀπαγορεύουσι τὴν μονομαχίαν καὶ τὴν πολυποσίαν. Τὴν θαλίαν ἐτίμησαν ὁ πρύτανις, πολλοὶ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τινες *Φελισταῖοι*, ὡς ἀποκαλοῦνται τὰ ὁπερατώσαντα τὰς σπουδάς των καὶ κατέχοντα κοινωνικήν τινα θέσιν μέλη τῶν σωματείων. Τὴν ἕδραν τοῦ προέδρου κατέλαβον ἀλληλοδιαδόχως πρὸς ἄρσιν πάσης ἀντιζηλίας ἅπαντες οἱ πρεσβύτεροι ἢ πρόε-

δροι τῶν σωματείων καὶ μετὰ ταῦτα καθηγηταί.

Οἱ συμπόται ὑπερέβαινον τοὺς τριακοσίους. Πάντων δὲ διεκρίνοντο οἱ τῶν σωματείων σπουδασταί, μὲ τὰ πολύχροα πιλίδια, τὰς ταινίας καὶ τὰ ὑψηλὰ αὐτῶν ὑποδήματα. Ἕκαστος συμπότης εἶχε πρὸ αὐτοῦ τὸ φυλλάδιον τῶν ψαλησομένων ᾀσμάτων καὶ τὴν ἀπαραίτητον τοῦ ζύθου λάγηνον.

Ἡ μουσικὴ προανέκρουσεν ἐμβατήριον, μετὰ δὲ τοῦτο ὁ πρόεδρος ἐσήμανε τὴν ἔναρξιν τῆς τελετῆς, κρούσας ἰσχυρῶς τὸ ξίφος του ἐπὶ τῆς τραπέζης. Οἱ πρόεδροι πάντων τῶν σωματείων ἐμιμήθησαν αὐτόν. Τότε ὁ πρόεδρος ὑπέδειξε τὴν σελίδα τοῦ φυλλαδίου, ἐν ᾗ τὸ ψαλησόμενον ᾆσμα, μετὰ τάξεως δὲ καὶ ἁρμονίας, ἄτινα πλειότερον παντὸς ἄλλου διεγείρουσιν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει τὸν θαυμασμόν, ἔψαλαν πάντες ἐν χορῷ. Τὰ προεδρικὰ ξίφη, κρουόμενα ἐπὶ τῶν τραπεζῶν, ἐδήλουν τὸ πέρας ἑκάστης στροφῆς.

Τὰ πλεῖστα τῶν τοιούτων ᾀσμάτων, ὧν ἡ συλλογὴ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἐράνου φοιτητικῶν γενεῶν αἰώνων πανεπιστημιακοῦ βίου, ἔχουσι τὴν χάριν καὶ τὴν δρόσον τῶν δημοτικῶν. Ἄγρια ἄνθη, δριμὺ ἀποπνέοντα ἄρωμα, παρέχουσιν εἰκόνα πιστὴν τῶν γενναίων αἰσθημάτων τῆς σπουδαζούσης νεολαίας, ἀλλὰ τῆς νεολαίας τῶν παρεληλυθότων χρόνων. Παρατιθέμεθα ἐνταῦθα μετάφρασιν ἑνὸς τούτων, ᾄσματος ἀρχαιοτάτου, ἂν καί, ἐκλιπούσης ἐν τῇ μεταφράσει τῆς ἐκφραστικῆς βραχυλογίας καὶ τῆς δυνάμεως τῶν λέξεων τοῦ πρωτοτύπου, ἀμυδρὰν μόνον τούτου ἰδέαν θὰ παράσχωμεν τῷ ἀναγνώστῃ.

«Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω τὸ Μόναχον, ζήτω! Οἱ Φιλισταῖοι, φίλοι μας, τὸν σπουδαστὴν ὡς βλέπουν, ἐλευθερία τί ἐστι ἀμέσως ἐννοοῦν. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής, ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής!

»Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω ἡ πατρίς, ζήτω! Ἔστε πιστοὶ τοῖς ἱεροῖς ἐθίμοις τῶν πατέρων, ὑπ' ὄψιν πάντοτ' ἔχοντες καὶ τὰς μελλούσας γενεάς. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής! κλπ.

»Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω ὁ ἡγεμών, ζήτω! Τὰ παλαιά μας δίκαια θὰ προστατεύσῃ εἶπε, κ' ἡμεῖς ἀγάπην πρὸς αὐτὸν ἀς τρέφωμεν θερμήν. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής! κτλ.

»Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω ὁ ἔρως, ζήτω! Ὁ μὴ τιμῶν τῆς γυναικὸς τὸ γυναικεῖον πνεῦμα, καὶ πᾶν γενναῖον αἴσθημα νὰ ἐκτιμήσῃ ἀγνοεῖ. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστὴς κτλ.

»Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω ἡ ῥώμη τοῦ ἀνδρός, ζήτω! Τὸν ἀνίκανον νὰ ψάλλῃ, νὰ ἐρᾷ καὶ νὰ πίνῃ, μὲ πλῆρες οἴκτου βλέμμα προσβλέπει ὁ σπουδαστής. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστὴς κτλ.

»Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου, ζήτω! Ὁ τὴν ἀλήθειαν εἰδὼς ὅμως μὴ λέγων ταύτην, εἶναι τῆς γῆς βάρος βαρὺ καὶ κάθαρμα οἰκτρόν. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής! κτλ.

»Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω πᾶσα γενναία πρᾶξις, ζήτω! Ὅστις δειλῶς τὰ ἔργα του σταθμίζει ἐκ τῶν προτέρων, ὅπου ἰσχύς, τὴν κεφαλὴν θὰ κλίνῃ εὐπειθῆς. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής! κτλ.

«Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω ὁ σπουδαστής, ζήτω! Ἕως οὗ ἡ συντέλεια ἐπέλθῃ τῶν αἰώνων, ἔστο πιστός, ὦ σπουδαστά, καὶ ἐνθυμοῦ κ' ἡμᾶς. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής! κτλ.»

Ὅτε ἐψάλλετο ἡ ὡραία αὕτη στροφή, ἐπῆλθέ τις διατάραξις τῆς ἁρμονίας. Πολλοὶ τῶν φοιτητῶν δὲν ἔψαλλον κατὰ τὴν ἐπίσημον ἔκδοσιν, προτιμῶντες ταύτης παραλλαγὴν ἄλλην, συμφωνοτέραν πρὸς τὰ πράγματα, τήνδε.

«Ὁ τὴν ἀλήθειαν εἰδὼς καὶ λέγων ἐλευθέρως, κοιμᾶτ' εἰς ἀστυνομικὴν ἀφεύκτως φυλακήν»!»

Ἂς μὴ παραλίπωμεν νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἐψάλη καὶ τὸ ἀπαραίτητον κόσμημα τοιούτων τελετῶν τὸ «Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus» (Εὐφρανθῶμεν τοιγαροῦν, νέοι ἐστ' ἂν ὦμεν), καὶ τὸ θρηνοῦν τὴν κατάπτωσιν, εἰς ἣν οἱ παλαιοὶ εὔθυμοι σπουδασταὶ περιῆλθον.

«Σύνοφρυς ὡς ὑπάλληλος ὁ εἷς ἐκθέσεις γράφει, ἄλλος συντάσσει ἀγωγάς, ἄλλος διδάσκει στένων, ἄλλος ἁμαρτωλὰς ψυχὰς φέρει εἰς θεογνωσίαν, καὶ ἄλλος τὴν σαθρὰν αὐτῶν μπαλώνει κατοικίαν.

»O jerum, jerum, jerum,
o quae mutatio rerum!»

Τὸ ᾆσμα ἐπηκολούθει πρόποσις, εὐτυχῶς σύντομος πάντοτε. Αἱ τῶν διαπρεπῶν καθηγητῶν Bursian καὶ Prinz ἐπέσυραν τὰς γενικὰς ἐπευφημίας.

Ἡ τελετὴ ἔληξεν, ὑποφωσκούσης τῆς πρωΐας. Πολλοὶ πίθοι ζύθου ἐκενώθησαν, καὶ πολλοὶ τῶν συμποτῶν ἐπέστρεψαν εἰς τὰς οἰκίας των *λαβόντες ἕνα πίθηκον ἢ πενθοῦντες ὡς γάτοι.*[1]

ΒΕΛΥΡΑΣ.

ΠΙΘΗΚΟΙ ΒΑΛΑΝΤΙΟΤΟΜΟΙ

Τόμους ὅλους ἠδύνατό τις νὰ πληρώσῃ ἐὰν ἤθελε νὰ περιγράψῃ διάφορα εὐφυᾶ κατορθώματα ζῴων ἐξησκημένων. Ἐν γένει ἡ ἄσκησις τῶν ζῴων συνίσταται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν κινήσεων καὶ γυμνασμάτων πρὸς τέρψιν μὲν τῶν θεατῶν, ὠφέλειαν δὲ καὶ κέρδος τῶν κυρίων των. Ἀλλ' Ἄραψ τις ἐπενόησέ τι εὐφυέστερον, ἐδίδαξε τὸν πίθηκά του τὸ βαλαντιοτομεῖν, «αθ' ἃ διηγεῖται ἡ γαλλιστὶ ἐκδιδομένη ἐφημερὶς *Φάρος τῆς Ἀλεξανδρείας.*

« Φωτογράφος τις τῆς πόλεως ἡμῶν (Ἀλεξανδρείας) διατρίβων ἐν Μανσούρᾳ, ἔπινεν ἡδυπαθῶς τὸν καφὲ καὶ τὸν καπνόν του παρὰ τὴν θύραν καφεπωλείου τινός. Ἄραψ δέ τις ἔχων πίθηκον πεπαιδευμένον προσῆλθεν ἵνα διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῶν γνώσεων τοῦ πιθήκου του συλλέξῃ ὀλίγα τινὰ κερμάτια.

Μετὰ διάφορα παιγνίδια ὁ πίθηκος ἦλθε πρὸς τὸν φωτογράφον, ὅστις μετὰ χαρᾶς τὸν ἐθώπευσε, τὸ δὲ ζῷον ὡς καλῶς ἀνατεθραμμένον ἀνταπέδωκε τὰς θωπείας, ψαῦον ἐλαφρῶς τὴν θωπεύουσαν αὐτὸ χεῖρα, μεθ' ὃ ἀπεμακρύνθη μετὰ τοῦ ὁδηγοῦ του.

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ φωτογράφος παρατηρεῖ ὅτι ἐκ τῶν τριῶν δακτυλίων οὓς εἶχεν, ἔλειπον οἱ δύο.

1. Einen Affen bekommen=μεθύειν. Katzenjammer=ἑωλοκρασία.

Ἐνθυμηθεὶς δὲ ὅτι πρὸ ὀλίγου ἔπαιξε μετὰ τοῦ πιθήκου καὶ ὑποπτεύσας ὅτι ἐκεῖνος ἦτο ὁ κλέπτης, προσῆλθεν εἰς τὸν *μουδίρην* (τὸν διευθυντὴν τῆς ἀστυνομίας) ὅστις προσκαλεσάμενος τὸν πίθηκον καὶ τὸν κύριόν του ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ πῶς ἔγεινε τὸ πρᾶγμα. Ἰδὼν δὲ ὅτι ὁ φωτογράφος εἶχεν ἕνα ἔτι δακτύλιον, εἶπεν αὐτῷ νὰ τείνῃ τὴν χεῖρα πρὸς τὸν πίθηκον, ὅστις ἐπαναλαβὼν τὰς θωπείας, ἀφῄρεσεν ἀπὸ τοῦ δακτύλου τὸ δακτύλιον μετὰ πλείστης ὅσης δεξιότητος. Τοῦτο δ' ἐπρόκειτο νὰ ἀποδειχθῇ. Ἀνακαλυφθέντος τοῦ κλέπτου, ἔλαβεν ὁ φωτογράφος τὰ κοσμήματά του, ὀμόσας ὅτι οὐδέποτε ἄλλοτε θὰ θωπεύσῃ πίθηκον εἴτε καλῶς ἀνετεθραμμένον εἴτε κακῶς.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, 12 Ἰουνίου 1879. Ν*

ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ ΔΟΥΒΑΛ

Πρὸ εἰκοσαετίας ὁ ἐν Παρισίοις κρεωπώλης Duval (γεννηθεὶς τῷ 1811 ἀποθιώσας τῷ 1870) ἵδρυσε τὰ καλούμενα bouillons Duval ἢ bouillons économiques, *οἰκονομικὰ ἑστιατόρια*, ἅτινα κατέστησαν τὸ ὄνομά του λίαν δημοτικὸν ἐν Παρισίοις, ἕνεκα τῆς καθαριότητος καὶ τῆς εὐθηνίας προσελκύσαντα πολλοὺς τῶν τῆς ἐργατικῆς τάξεως καὶ τῆς τῶν ὑπαλλήλων. Ἐν ᾧ δὲ ἐν ἀρχῇ παρετίθετο *ζωμὸς* μόνον καὶ *βραστὸν βόειον κρέας*, βραδύτερον, ἕνεκα τῆς μεγάλης συρροῆς καὶ τῆς ἀπαιτήσεως τῶν πελατῶν ἐπολλαπλασιάσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν φαγητῶν.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Duval συνέστησεν ἓν μόνον ἑστιατόριον, κατ' ἔτος δὲ συνίστα νέον, καὶ βραδύτερον, ὅτε αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ ἔλαβον μεγάλην ἐπίδοσιν, συνέστησεν ἑταιρίαν διὰ μετοχῶν, ἥτις ηὔξησεν ἐπὶ πολὺ τὸν ὑπάρχοντα ἀριθμὸν τῶν ἑστιατορίων.

Ἵνα δὲ γευματίσῃ τις καλῶς ἐν τοῖς ἑστιατορίοις τούτοις πρέπει νὰ πληρώσῃ 1,50—2 φράγκων. Τὸ χειρόμακτρον πληρόνεται 5 λεπτά, ὁ ζωμὸς 15, τὸ βραστὸν κρέας 30, τὰ χορταρικὰ 20, τὸ πιφτέκι καὶ κοτολλέται 35, τὸ ψητὸν καὶ οἱ ἰχθῦς 50, τὰ ὀπωρικὰ 15, ἡ ἡμίσεια φιάλη οἴνου 40 λεπτὰ κτλ.

Ἄριστα δὲ εἶνε διωργανωμένη ἡ ὑπηρεσία τῶν ἑστιατορίων τούτων. Ὁ εἰσερχόμενος λαμβάνει παρ' ὑπαλλήλου, κατὰ τὴν εἴσοδον ἱσταμένου, ἔντυπον κατάλογον φαγητῶν μετὰ τῶν τιμῶν αὐτῶν, κάθηται ἐπὶ καθαρᾶς μαρμαρίνης τραπέζης καὶ παραγγέλλει εἰς κομψὴν θεραπαινίδα σπεύσασαν νὰ λάβῃ τὰς διαταγάς του, ὅ,τι ἐπιθυμεῖ νὰ φάγῃ. Ἡ θεραπαινὶς σημειοῖ διὰ μολυβδοκονδύλου ἐπὶ τοῦ καταλόγου, τὰ δοθέντα φαγητά, ὁ δὲ ξένος δεικνύει τὸν κατάλογον εἰς τὴν ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων, καὶ ἀφοῦ πληρώσῃ, τὸν παραδίδει εἰς τὸν ἐπὶ τῆς εἰσόδου ὑπάλληλον, παρ' οὗ καὶ παρέλαβεν αὐτόν. Διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ἡ ἐξέλεγξις τῶν ἡμερησίων εἰσπράξεων καθίσταται λίαν εὐχερής.

* * *

Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἀναγνωσθείσης κατὰ τὴν συνέλευσιν τῶν μετόχων τῆς 16 παρελθόντος μαρτίου τῶν *Ἑστιατορίων Δουβάλ*, ἐξάγεται ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1878 αἱ ἐργασίαι αὐτῶν ἦσαν πολὺ πλείονες ἕνεκα τῆς Παγκοσμίου Ἐκθέσεως. Κατὰ τὸ ἔτος 1878 παρετέθησαν 5,316,713 γεύματα εἰσπραχθέντων 13,614,584, φράγκων, ἐξ ὧν 2,035,621 ἦτο κέρδος. *Κ

Ἀνέκδοτον τοῦ

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Ἐν τοῖς *Ἀπομνημονεύμασι* τοῦ Γυιζῶ ἀναφέρεται τὸ ἑπόμενον νόστιμον ἐπεισόδιον τῆς πρώτης εἰς Γαλλίαν ἐπισκέψεως τῆς Βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίας τῷ 1843 βασιλεύοντος Λουδοβίκου τοῦ Φιλίππου. Ἐν ᾧ ὁ βασιλεὺς περιεπάτει ἐν τῷ κήπῳ μετὰ τῆς βασιλίσσης, δρέψας ὡραῖον ῥοδάκινον ἔδωκεν αὐτὸ τῇ Βικτωρίᾳ ἥτις ἐπεθύμησε νὰ τὸ φάγῃ. Ἀλλὰ πῶς νὰ τὸ καθαρίσωσι; δὲν ὑπῆρχε πρόχειρον μαχαίριον. Ὁ βασιλεὺς τότε ἐξαγαγὼν ἐκ τοῦ θυλακίου του εὐτελὲς μαχαιρίδιον εἶπε μειδιῶν·

« Ὁ ζήσας ὡς ἐγὼ μὲ μόνον δύο φράγκα τὴν ἡμέραν, πάντοτε ἔχει ἐπάνω του μαχαιρίδιον.»

Καὶ πάντες οἱ περιεστῶτες ἐμειδίασαν διότι ὁ βασιλεὺς ἀνέμνησεν αὐτοὺς τὴν ἐν Ἑλβετίᾳ ἀπορίαν καὶ πτωχείαν του, ὅτε ἠναγκάζετο νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν μετερχόμενος τὸν προγυμναστὴν τῶν μαθηματικῶν. Κυρία Ε**

ΑΘΗΝΑΪΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Δ'

ΤΗ ΚΥΡΙΑ Χ** — ΕΙΣ ΜΕΔΙΟΛΑΝΑ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 11 Ἰουνίου 1879.

Σοῦ γράφω καὶ σήμερον εἰς Μεδιόλανα, διότι, μὴ λαβοῦσα ἐπιστολήν σου αὐτὴν τὴν ἑβδομάδα, δὲν ἠξεύρω ποῦ ἀλλοῦ νὰ διευθύνω τὸ γράμμα μου. Εἶμαι τοὐλάχιστον βεβαία τοιουτοτρόπως, ὅτι ἡ ἐπιστολή μου θὰ σὲ πάρῃ τὸ κατόπιν, καὶ θὰ σὲ φθάσῃ ἐπὶ τέλους ὅπου εὑρίσκεσαι, χωρὶς νὰ πάθῃ ὅ,τι φοβοῦμαι ὅτι ἔπαθεν ἡ ἰδική σου εἰς τὸ ἑλληνικὸν ταχυδρομεῖον. Τί τὰ θέλεις ὅμως· ἤθελα πολὺ νὰ εἶχες ἤδη φθάσει εἰς τὴν λίμνην τοῦ Κόμου. Πρῶτον, διότι θὰ ἐπέγραφον μὲ ἀρχαιολογικὴν ὑπερηφάνειαν τὴν ἐπιστολήν μου: Εἰς *Λάριον Λίμνην*, καὶ θὰ σοῦ ἐδείκνυον τοιουτοτρόπως σοφίαν γεωγραφικήν, τὴν ὁποίαν βεβαίως δὲν θὰ ἐπερίμενες, διότι δὲν ὑποπτεύεις σὺ—ἡ ἄκακος καὶ ἐνθουσιώδης φύσις—ὅτι ἀρκεῖ τις νὰ φυλλομετρήσῃ ἐπ' ὀλίγα μόνον λεπτὰ τὸν πρῶτον τυχόντα ἐρυθρόφυλλον *Ὁδηγόν*, διὰ νὰ μάθῃ πῶς ἔλεγον οἱ παλαιοὶ τὴν λίμνην, τῆς ὁποίας αἱ ὄχθαι θ' ἀκούσουν ἐφέτος τὰ θαυμαστικά

σου ἐπιφωνήματα. Δεύτερον, διότι θὰ εἶχα ἀφορμήν, ἀπαντῶσα εἰς τὰς ἰδικάς σου ἐντυπώσεις, νὰ φλυαρήσω καὶ ἐγὼ ὀλίγον περὶ τῆς μαγευτικῆς ἐκείνης λίμνης, καὶ νὰ γεμίσω κάπως τὸ σημερινόν μου γράμμα, τὸ ὁποῖον κινδυνεύει τόρα νὰ μείνῃ κενόν, κενότατον καὶ πτωχόν. Διότι,—τί νὰ σοῦ τὸ κρύπτω ἀγαπητή μου ;—αἱ Ἀθῆναι, ὅσον καὶ ἂν ἐξογκοῦνται ὅπως ὁμοιωθῶσι μὲ τὰς εὐρωπαϊκὰς μεγαλοπόλεις, ὅσον καὶ ἂν ἀντιγράφωσι—μὲ στραβόν, ἐννοεῖται, *χάρακα*—τὸν δυτικὸν πολιτισμόν, ὅσον καὶ ἂν ἐτελειοποιήθησαν κατὰ τὸ φαγητόν, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὰς διασκεδάσεις, μένουσιν ὅμως πάντοτε καὶ εἶνε πόλις μικρά, μικροσκοπική, μικρόσοφος καὶ μικρολόγος, μ' ὅλας δὲ τὰς ἑβδομήκοντα δύο χιλιάδας κατοίκων, τὰς ὁποίας ἔχουσι σήμερον κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφήν, δὲν παρέχουσιν ὅμως ὕλην δι' ἐπιστολὰς ἑβδομαδιαίας, ὁποίας τὰς θέλεις σύ,. . .—φλυάρους δηλ., λεπτομερεῖς καὶ παραγεμισμένας μὲ νέα,—μὲ νέα, ἐννοεῖται, περίεργα καὶ ἐνδιαφέροντα, ἄσχετα μὲ τὴν πολιτικήν, μὴ μετέχοντα κακογλωσσίας, ἀποτασσόμενα δὲ τῷ Σατανᾷ καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτοῦ. Ποῦ νὰ τὰ εὕρω λοιπὸν ἐγώ, αὐτὰ τὰ νέα ; Νὰ τὰ δημιουργήσω ; Οὔτε τὸ θέλεις, οὔτε, ἂν τὸ ἤθελες, ἔχω αὐτὴν τὴν ἱκανότητα. Δὲν μοῦ μένει ἄλλο, ἢ νὰ ἐπιχειρήσω λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τῆς Perichole καὶ τοῦ Oeil crêvé, τὰ ὁποῖα δίδει τόρα ἡ γαλλικὴ ἑταιρία τοῦ Φαλήρου. Ἀλλὰ καὶ γνωρίζεις καὶ γνωρίζω καὶ γνωρίζομεν ὅλοι, ἐκ τῆς ἐνδόξου ἱστορίας τοῦ ἐν Ἀθήναις γαλλικοῦ θεάτρου, τὰ μουσικὰ αὐτὰ ἀριστουργήματα, ὧν δικαιοῖ τὸν τίτλον αὐτὸν ἀναντιρρήτως ἡ καθ' ἑκάστην ἑσπέραν πυκνὴ συρροὴ τοῦ κοινοῦ ἐπὶ τῶν ἀναπαυτικῶν σκάμνων τοῦ θεάτρου. Νὰ σοῦ ἀπαριθμήσω τὰ παντοεθνῆ πολεμικὰ πλοῖα, ἅτινα σταθμεύουσι τόρα εἰς τὸ Φάληρον ; Νὰ σοῦ περιγράψω τὸ cricket τῶν Ἄγγλων ναυτῶν, οἵτινες μὲ ἀπαραμείωτον εὐσυνειδησίαν παρέχουσι καθ' ἑσπέραν σχεδὸν εἰς τὸ περίεργον κοινὸν τὸ διασκεδαστικὸν αὐτὸ θέαμα, ὡς θεατρικόν τινα πρόλογον οὕτως εἰπεῖν ; Ἀλλ' ἡ περιγραφή μου δὲν θὰ εἶχε κἀνὲν θέλγητρον διὰ σέ, ἥτις ἠξεύρω πόσον ἀηδιάζεις τοὺς ἄνδρας, ὅταν παίζωσιν ὡς παιδία. Ὥστε, ἀφοῦ καὶ καλὰ θέλεις νέα Ἀθηναϊκά, ἠξεύρεις τί συλλογίζομαι; Νὰ πάρω κατὰ σειρὰν τὰ σχολεῖα καὶ τὰ παντοειδῆ ἐκπαιδευτήρια τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὁποῖα κάμνουν τόρα τὰς ἐξετάσεις των, καὶ νὰ σοῦ καταστρώσω λεπτομερεστάτην ἔκθεσιν τοῦ ἀποτελέσματός των. Τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ ἦτο πληκτικὸν ὅσον ὑποθέτεις, οὔτε διδακτικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ κωμικὸν ἐν μέρει καὶ πολὺ ὅπως δήποτε εὐάρεστον. Θὰ ἤρχιζα, φαντάσου, ἀπὸ τὰς ἀγγελίας τῶν διευθυντῶν καὶ τὰ ἐκ προκαταβολῆς ἐπαινετικὰ *διάφορα* τῶν ἐφημερίδων· θὰ μετέβαινον κατόπιν εἰς τοὺς πανηγυρικοὺς λόγους τῶν διδασκάλων, οἵτινες, ὡς μεγάλα παιδία, ἔχουσι καὶ αὐτοὶ τὴν ἀθῶαν ἐπιθυμίαν νὰ κάμωσι τὴν ἐπίδειξίν των· θὰ σοῦ ἀνέφερα μερικὰς φράσεις τῶν διδασκαλικῶν αὐτῶν ἀγορεύσεων, αἵτινες μοῦ ἐνθύμισαν τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον ὁρισμόν : «Παιδεία ἐστὶ γνῶσις συνειδήσεων τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου φύσεως», δι' οὗ γυμνασιάρχης τις ποτὲ ἐπροοιμίασε τὸν ἐναρκτήριον τῶν ἐξετάσεων λόγον του· θὰ σοῦ ἀπερνημόνευα τῶν διδασκάλων τὰς ἐρωτήσεις καὶ τὰς ἀπαντήσεις τῶν μαθητῶν, τὰς συγκινήσεις τῶν γονέων καὶ τῶν θεατῶν τὰ σχόλια· δὲν θὰ παρέλειπα νὰ σοῦ περιγράψω τὰς λευχείμονας ὡς περιστερὰς μαθητρίας καὶ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν διδασκαλισσῶν, προσπαθοῦσαν νὰ συμβιβάσῃ τὴν διδασκαλικὴν σοβαρότητα πρὸς τὴν κοσμικὴν φιλαρέσκειαν· θὰ σοῦ ἀνήγγελλα καὶ ἐγώ, ὡς αἱ ἐφημερίδες, τὰ ὀνόματα τῶν τάδε μαθητῶν καὶ τῶν δεῖνα μαθητριῶν, ὅσαι ἐγοήτευσαν τοὺς ἀκροατὰς διὰ τῶν εὐφυῶν των ἀπαντήσεων, καὶ ἐπὶ τέλους θὰ ἀνέγραφον τοὺς θριάμβους ἑκάστου ἐκπαιδευτηρίου, συμφώνως πρὸς ὅσα δημοσιεύουσι συνήθως περὶ αὐτῶν οἱ διευθυνταί των, οἱ διδάσκαλοι, οἱ φίλοι των, ἢ καὶ τῶν παιδίων αὐτῶν οἱ γονεῖς, οἵτινες νομίζουσιν, ὅτι δὲν εἶνε ἀρκετὴ ἡ ἐπιτυχία τῶν τέκνων των, ἂν δὲν τυπωθῇ καὶ τὸ ὄνομά των εἰς μίαν ἐφημερίδα. Ἀλλ' ὅλος αὐτὸς ὁ κόπος μου θὰ ἦτο περιττὸς διὰ σέ, ἥτις λαμβάνεις ὅλας σχεδὸν τὰς καθημερινὰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν, καὶ θὰ ἔχῃς ἑπομένως ἐγκαίρους καὶ νωπὰς καὶ λεπτομερεῖς πάσας τὰς περὶ τῶν ἐξετάσεων τῶν σχολείων μας εἰδήσεις.

Τί λοιπὸν νὰ σοῦ γράψω, ἀφοῦ πρέπει ὅπως δήποτε νὰ γεμίσῃ ἡ ἐπιστολή μου; Νὰ σοῦ γράψω, ὅτι, ἀφ' ὅτου ἤρχισαν νὰ πνέωσιν οἱ ἐτησίαι, ἔχομεν πάλιν τόσον ἐν Ἀθήναις κονιορτόν, ὥστε, ἀφοῦ αἱ ἑβδομήκοντα δύο χιλιάδες κάτοικοι τῆς πρωτευούσης τρώγουσι καὶ ροφοῦσι καθ' ἡμέραν τρισμέγιστον αὐτοῦ ποσόν, μένει πάλιν τόσον πολύς, ὥστε κινδυνεύει νὰ μᾶς θάψῃ ὅλους ; Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε νέον. Εἶνε τόσῳ παλαιόν, ὥστε, ὡς γνωρίζεις, αἱ προμήτορές μας γηγενεῖς Ἀθηναῖαι ἐκαυχῶντο ὅτι ἐφύτρωσαν ἀπὸ τὴν κόνιν αὐτὴν τῆς πατρίδος των, ὡς ἐπίστευον ὅτι ἐφύτρωσαν καὶ οἱ τέττιγες, καὶ ἐκόσμουν τὴν κόμην των διὰ τοῦτο μὲ τέττιγας χρυσοῦς, ὅπως ἡμεῖς σήμερον, μὲ ὀλιγωτέραν ἐννοεῖται καλλαισθησίαν, κοσμοῦμεν αὐτὴν μὲ ταριχευμένα πτηνὰ καὶ μὲ ξηροὺς χρυσοκανθάρους ! Τί τὰ θέλεις ὅμως, φιλτάτη μου ! παλαιὸν ἢ νέον, τὸ πρᾶγμα εἶνε ὀχληρότατον καὶ ἀηδέστατον. Ἔχουσι καὶ ἡ Νεάπολις καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἄλλαι πόλεις κονιορτόν, ἀλλ' ὁ ἰδικός μας κονιορτός, ὁ κονιορτὸς ἐκεῖνος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὑπάρχει φόβος ὅτι θὰ φυτρώσουν μίαν ἡμέραν οἱ μέλλοντες

κλασικοὶ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν, εἶνε κἄτι τι ξεχωριστὸν καὶ μέχρις ἀπελπισίας ἀφόρητον ! Εἶνε ἐχθρὸς φοβερὸς καὶ ἀκαταμάχητος, ὅστις σὲ πολεμεῖ μακρόθεν καὶ ἐκ τοῦ συστάδην, μετὰ παρρησίας συνάμα καὶ ὑπουλότητος, καὶ κατὰ τοῦ ὁποίου οὐδεμία εἶνε δυνατὴ ὑπεράσπισις. Σοῦ τυφλώνει τοὺς ὀφθαλμούς, σοῦ παραγεμίζει τὸ στόμα, σοῦ φράττει τὰ ὦτα, σοῦ ξηραίνει καὶ αὐτόν σου τὸν λάρυγγα, διότι ἀναγκάζεσαι ἐπὶ τέλους νὰ τὸν ἀναπνεύσῃς θέλουσα καὶ μὴ θέλουσα. Εἰς μάτην κλείσαι εἰς τὴν οἰκίαν σου· σὲ παρακολουθεῖ διὰ τῆς θύρας, εἰσέρχεται διὰ τῶν παραθύρων, εἰσδύει διὰ τῶν ὑέλων, καὶ—μὰ τὴν ἀλήθειαν—νομίζω, ὅτι καὶ διὰ τῶν τοίχων αὐτῶν εἰσχωρεῖ ! Σημείωσαι δέ, ὅτι ὅπως ὁ ἀνατολίτης ὑπὸ τὸ πεπρωμένον, κύπτομεν καὶ ἡμεῖς οἱ δυστυχεῖς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὸ παντοδύναμον κράτος τῆς θερμηνίας, ὑποτασσόμεθα εἰς τὴν μάστιγα τοῦ κονιορτοῦ, καὶ οὐδ' ἐπιχειροῦμεν κἂν πλέον νὰ τὸν πολεμήσωμεν. Ἀπεπειράθημεν ἄλλοτε νὰ τὸν συναθροίζωμεν ἀπὸ τὰς ὁδοὺς καὶ νὰ τὸν ῥίπτωμεν ἔξω τῆς πόλεως· ἀλλ' ἀφοῦ εἴδομεν ὅτι ὁ ἀδάμαστος ἡμῶν ἐχθρὸς ἐπανήρχετο καὶ πάλιν ὀργίλος ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων, ἐδώκαμεν τόπον τῇ ὀργῇ, καὶ παρητήθημεν τῆς ἀνίσου καὶ ἀνωφελοῦς πάλης, σκεφθέντες φρονιμώτατα ὡς ὁ εὐφυὴς ἐκεῖνος ὑπηρέτης, ὅστις δὲν ἐκαθάριζε τὰ λασπωμένα ὑποδήματα τοῦ κυρίου του, διότι, ἐσυλλογίζετο, ἔμελλον καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον νὰ λασπωθῶσι. Τόρα καταβρέχομεν μόνον ἐνίοτε. Ἡμέραν παρ' ἡμέραν μόλις, ἢ κάλλιον εἰπεῖν νύκτα παρὰ νύκτα—διότι καὶ τοῦτο γίνεται πολὺ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου (τοσοῦτος βλέπεις, εἶνε ὁ φόβος μας !)—περιφέρονται εἴς τινας τῶν δρόμων ἰσχνοί τινες, κατεσκληκότες καὶ περφυσιμένοι ἡμίονοι, σύροντες ὄπισθέν των σαθρά τινα βαρέλια, τὰ ὁποῖα λασπώνουσι ποὺ καὶ ποὺ τὸν δρόμον, σέβονται δὲ θρησκευτικῶς τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ κονιορτοῦ, ὅστις εὐθὺς κατόπιν των ἐγείρεται θυμώδης καὶ περικαλύπτει καὶ ἡμιονηλάτην καὶ ἡμίονον καὶ βαρέλιον. Ἔχουσι δὲ τότε οἱ διαβάται διπλῆν διασκέδασιν : τὴν μίαν θερινήν, τὸν κονιορτόν· καὶ τὴν ἄλλην χειμερινήν, τὴν λάσπην. Λέγουσιν ἐν τούτοις πολλοί, ὅτι δὲν εἶνε δεισιδαίμων φόβος ἡ αἰτία τῆς πρὸς τὸν κονιορτὸν ἀνοχῆς μας, ἀλλ' ἄλλη τις πεζοτέρα καὶ πραγματικωτέρα, . . . ἡ ἔλλειψις ὕδατος. Ἴσως ἔχουσι δίκαιον. Φοβοῦμαι ὅμως, μὴ καὶ τὰ δύο συμπίπτουσι. Διότι, τέλος πάντων, δὲν ἦτο δυνατὸν μὲ τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο νερὸν τὸ ὁποῖον ἔχομεν διαθέσιμον νὰ καταβρέχωμεν περισσοτέρους δρόμους καθ' ἑκάστην παρὰ νὰ λασπώνωμεν ὀλιγωτέρους ἡμέραν παρ' ἡμέραν ; Ἡ σκέψις μου, βλέπεις, δὲν ἔχει ἀξιώσεις ἐπιστημονικῆς βαθύτητος, ἀλλ' εἶνε ἁπλή τις καὶ πρόχειρος ἰδέα, ἡ ὁποία ἀπορῶ πῶς δὲν ἔρχεται καὶ εἰς τῶν ἁρμοδίων τὸν νοῦν.

Ὅπως δήποτε τὸ ζήτημα τῶν ὑδάτων τῆς πόλεώς μας ἀποκτᾷ καθ' ἡμέραν μεγαλειτέραν σπουδαιότητα, καὶ πολὺ ἐπικαίρως ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πραγματεία τις παρ' ἀληθοῦς ἐπιστήμονος, τοῦ κ. Κορδέλλα. Δὲν ἀνέγνωσα ἔτι τὸ βιβλίον. Θὰ τὸ ἀναγνώσω ὅμως αὐτὴν τὴν ἑβδομάδα καὶ θὰ σοῦ γράψω τὴν προσεχῆ.

ΣΟΦΙΑ

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ Φουκός.

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

185.

Ὅπως ἐν ἀγαθουργήμασιν, οὕτω καὶ ἐν κακουργήμασιν ὑπάρχουσιν ἥρωες.

186.

Δὲν εἶναι ἀξιοκαταφρόνητος πᾶς ἔχων ἐλάττωμα, ἀλλὰ πᾶς πάσης ἀρετῆς ἄμοιρος.

187.

Ὑπηρετεῖ τὰ προσωπικὰ συμφέροντα τοσοῦτον ἐπωφελῶς τὸ ὄνομα τῆς ἀρετῆς, ὅσον καὶ ἡ κακία.

188.

Ἡ τῆς ψυχῆς ὑγεία δὲν εἶναι ἀσφαλεστέρα τῆς τοῦ σώματος. Καὶ ὅταν κατὰ τὰ φαινόμενα μακρὰν τῶν παθῶν ἀπέχωμεν, οὐχ ἧττον κινδυνεύομεν ὑπ' αὐτῶν, καθὼς κινδυνεύει νὰ ἀσθενήσῃ σῶμα ὑγιαῖνον.

189.

Φαίνεται ὅτι ἡ φύσις ὥρισεν εἰς πάντα ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς γενετῆς αὐτοῦ, ὁρά τινα καὶ ὡς πρὸς τὴν κακίαν.

190.

Εἰς μόνους τοὺς μεγάλους ἄνδρας ἁρμόζουσι τὰ μεγάλα ἐλαττώματα.

191.

Δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι αἱ κακίαι περιμένουσιν ἡμᾶς καθ' ὁδὸν ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ βίου καὶ οἱονεὶ ξενίζουσιν ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲ ἀλληλοδιαδόχως καταλύομεν ὑπὸ τὴν στέγην αὐτῶν, ἑκόντες ἄκοντες. Ἀμφιβάλλω δὲ ἂν ὁ ἄνθρωπος, ὑπὸ τῆς πείρας διδαχθείς, ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ αὐτάς, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι θὰ ἐπέστρεφεν εἰς τὸν κόσμον μετὰ θάνατον.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ὅτε ἀπέθανε διάσημός τις Ἰησουΐτης ὁ πατὴρ Ἀρδουΐνος ἀνὴρ πεπροικισμένος διὰ μείζονος μνήμης ἢ κοινοῦ νοῦ καὶ κρίσεως, ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐπέγραψαν τὸ ἐπιτύμβιον τόδε :

«Ἐνθάδε κεῖται ὁ πατὴρ Ἀρδουΐνος ἀνὴρ μνήμης μεγάλης, περιμένων τὴν τελευταίαν κρίσιν.»

***

Ἐν τῇ Ῥωσικῇ γλώσσῃ ἡ κατάληξις wich

σημαίνει υἱός. Cesarewich, υἱὸς τοῦ τσάρου, Ivanowich, υἱὸς τοῦ Ἰβὰν, κτλ.

— Εἰξεύρετε, λέγει γαλλική τις ἐφημερίς, πῶς τινες ἀποκαλοῦσι τὸν κ. Μαυρίκιον Σάνδ, τὸν υἱὸν τῆς Γεωργίας Σάνδ;

Sandwich!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ἡ καρδία τῆς γυναικὸς εἶνε ὄργανον ἀσυγκρίτως λεπτότερον τοῦ ἡμετέρου. Ὡς ἐκ τῆς ἀπαύστου ἀσκήσεως ἀναπτύσσονται ἐν αὐτῇ δυνάμεις ἔχουσαι ἀβρότητα καὶ ὀξύτητα, εἰς ἣν οὐδέποτε ἐξικνεῖται ἡ ξηρὰ νοημοσύνη (Octave Feuillet)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Κατ' αὐτὰς πρόκειται νὰ ἱδρυθῇ ἐν Παρισίοις *Νοσοκομεῖον τῶν γαλῶν*. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἂς μὴ φανῇ παράξενον εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας, διότι πρὸ ἐτῶν ἤδη ὑπάρχει ἐν Ἀγγλίᾳ *φιλαιλουρικὸν* ἢ *φιλογατικὸν* καθίδρυμα συντηρούμενον ὑπὸ εὐσπλάγχνων κυριῶν.

Τρεῖς διάφοροι αἴθουσαι ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ διαιτῶνται αἱ ἀσθενεῖς γαλαῖ καὶ αἱ *ὀρφαναί*, τουτέστιν αἱ ἐγκαταλελειμμέναι ὑπὸ τῶν κυρίων των, καὶ αἱ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς ἀνευρισκόμεναι. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ αἰθούσῃ θεραπεύονται αἱ εἰσαγόμεναι ὑπὸ τῶν κυρίων των, οἵτινες μὴ θέλοντες ἢ μὴ δυνάμενοι νὰ τὰς περιποιηθῶσι κατ' οἶκον, τὰς εἰσάγουσιν εἰς τὸ Νοσοκομεῖον καταβάλλοντες δύο σελλίνια καὶ ἓξ πένας, τουτέστι τρεῖς νέας δραχμὰς καὶ δέκα λεπτὰ τοῦ μηνός. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ αἰθούσῃ θεραπεύονται αἱ περὶ ὧν ἐλάχισται ἐλπίδες ζωῆς ὑπάρχουσιν. Ἀλλ' ὅπως δήποτε τὰς περιποιοῦνται μετὰ πάσης προθυμίας καὶ ἀγάπης. Ἑκάστη δὲ γαλῆ ἔχει ἰδίαν θέσιν κοίλωμά τι ἐν τῷ τοίχῳ, εἶδός τι σηκοῦ καὶ ἔξω αὐτοῦ ἀνάλογον ἔκτασιν ἐστρωμένην διὰ λεπτοτάτου ἀχύρου. Ὑπεράνω δ' ἑκάστου σηκοῦ εἶνε ἐπιγεγραμμένος καὶ ὁ ἀριθμός. Ἐλησμόνησαμεν δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπάρχει καὶ κῆπος ὀνομαζόμενος *κῆπος ἀναψυχῆς* ἐν ᾧ παίζουσιν αἱ ἐν ἀναρρώσει διατελοῦσαι γαλαῖ.

Τὸ προσωπικὸν τοῦ Νοσοκομείου συγκροτεῖται ἐκ τῆς διευθυντρίας, δύο γυναικῶν νοσοκόμων, μαγειρίσσης καὶ ὑπηρέτου. Κατὰ πᾶσαν δὲ πρωΐαν ἰατρὸς ἐπισκέπτεται τοὺς ἀσθενοῦντας καὶ παραγγέλλει τὰ δέοντα.

Λέγεται ὅτι ἡ γαλῆ εἶνε ἀνεπίδεκτος τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης. Ἀλλ' οἱ τοῦτο φρονοῦντες θὰ μεταβάλωσι γνώμην ἐὰν ἴδωσι τὰς 95 ἐν τῷ Νοσοκομείῳ ἐνδιαιτωμένας γαλᾶς ἐκδηλούσας διὰ παντοίων τρόπων τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν πρὸς τὴν διευθύντριαν, καὶ ἀμιλλωμένας τίς νὰ πηδήσῃ πρώτη κατόπιν αὐτῆς ἢ νὰ ἐπιτρίψῃ τὴν ῥάχιν της ἐπὶ τοῦ φορέματος αὐτῆς ἐπιζητοῦσα θωπείαν καὶ γλυκὺν λόγον.

Βεβαιοῖ δὲ ἡ διευθύντρια ὅτι αἱ γαλαῖ τοσοῦτον εὐαρεστοῦνται ἐκ τῶν ἐπιδαψιλευομένων αὐταῖς περιποιήσεων, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν καὶ ἔξωσιν αὐτῶν ἐκ τοῦ Νοσοκομείου, ἐνθυμοῦνται αὐτό, μάλιστα δὲ αἱ ἐπ' ὀμοιοθῇ θεραπευόμεναι, ἀφ' οὗ παραδοθῶσιν ὑγιῶς ἔχουσαι εἰς τοὺς κυρίους οὐχὶ σπανίως ἐγκαταλείπουσι τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου των καὶ ἐπανέρχονται εἰς τὸ Νοσοκομεῖον.

Ἐν ἔτει 1878 διέβησαν τὴν Διώρυγα τοῦ Σουὲζ 1,593 πλοῖα, εἰσεπράχθησαν δὲ ὑπὲρ τὰ τριάκοντα δύο ἑκατομμ. φράγκων.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος μηνὸς Μαΐου ἐγένετο ἐν Ἀνοβέρῳ διεθνὴς ἔκθεσις κυνῶν. Πρόεδρος τῆς διοργανωσάσης τὴν ἔκθεσιν ταύτην ἐπιτροπῆς ἦν ὁ στρατηγὸς Waldersee. Ἡ περίεργος αὕτη ἔκθεσις περιεῖχε 870 κύνας διαιρουμένους εἰς 90 κλάσεις (Κυνηγετικούς, οὐλότριχας, ποιμενικούς, κύνας τῶν Ἄλπεων, τῆς Νέας Γῆς κλπ.) Εἰς ἑκάστην κλάσιν ἀπενεμήθη ἀνὰ ἓν βραβεῖον, ἀξίας 75 φράγκων.

Ἐκ τῆς ἀρτίως ἐκδοθείσης «Ἐπετηρίδος τῶν ταχυδρομείων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1879» ἀποσπῶμεν τὰ ἑπόμενα: Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσιν 143 ταχυδρομικὰ γραφεῖα, ἤτοι 52 ἐν Πελοποννήσῳ, 45 ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, 38 ἐν ταῖς Νήσοις καὶ 8 ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ (ἤτοι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Ἄρτᾳ, Βώλῳ, Θεσσαλονίκῃ, Ἰωαννίνοις, Κωνσταντινουπόλει, Λαρίσσῃ, Σμύρνῃ.) Ἐν ἔτει 1833 τὰ μὲν ἔσοδα τὴν ταχυδρομείων ἀνῆλθον εἰς δρ. 8832 τὰ δὲ ἔξοδα εἰς δρ. 9261· ἐν ἔτει 1877 τὰ μὲν ἔσοδα ἀνῆλθον εἰς δρ. 582, 317 τὰ δὲ ἔξοδα εἰς δρ. 411,627. Ἐν ἔτει 1862 (ὅτε ἐφηρμόσθη ὁ περὶ γραμματοσήμου νόμος) διεβιβάσθησαν διὰ τῶν Ἑλληνικῶν ταχυδρομείων 1,037,527 γράμματα, 695,293 ἐφημερίδες, ἔντυπα καὶ δελτάρια καὶ 539,568 ἐπίσημα ἔγγραφα, φάκελλοι καὶ δέσμαι· ἐν ἔτει 1872, 1,997,230. 1,179, 288. 634, 054· ἐν ἔτει δὲ 1877, 2,407,884. 2,078, 516. 634,424.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Εἷς τῶν συνδρομητῶν τῆς *Ἑστίας*, ἐν Κατῳ, ἀπέστειλεν ἡμῖν τὰ ἑπόμενα: «Οἱ Ἄραβες ἐν ὥρᾳ μεγίστου καύσωνος βρέχουσιν ἐν ψυχρῷ ὕδατι τοὺς δακτύλους τῆς χειρός των καὶ τρίβουσιν ἐλαφρῶς τὸν λοβὸν τῶν ὤτων των καὶ τὰ περὶ αὐτὰ μέρη, πρεσβεύοντες ὅτι διὰ τούτου αἰσθάνονται δροσερότητά τινα καὶ ἀναψυχὴν καθ' ὅλον τὸ σῶμά των.» — Εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος οἱ χωρικοὶ πράττουσιν ἄλλως πως τοῦτο, βρέχουσι δῆλον ὅτι δι' ὕδατος καὶ τρίβουσι τὰ περὶ τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς μέρη.

ΑΘΗΝΗΣΙ—ΤΥΠΟΙΣ ΚΟΡΙΝΝΗΣ, ΟΔΟΣ ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ ΚΑΙ ΝΙΚΙΟΥ, 13